

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

«До захисту допущено»

В.о. завідувача кафедри, д.е.н., доцент

Ірина ТОПАЛОВА

« ____ » _____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»
освітньої програми «Облік і оподаткування»
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»

ОБЛІК І АУДИТ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Науковий керівник: к.е.н., доцент

Андрій НАЙДА

Рецензент: к.е.н., доцент

Оксана МЕЛЬНИЧУК

Виконала здобувачка першого рівня вищої
освіти заочної форми навчання
освітньо-професійної програми «Облік і
оподаткування» спеціальності
071 «Облік і оподаткування»

Юлія КРАСНЯНСЬКА

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота
містить результати власних досліджень.
Використання ідей і текстів інших авторів
має посилання на відповідне джерело.*

Юлія КРАСНЯНСЬКА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ.....	7
1.1. Дебіторська заборгованість: сутність, класифікація та оцінка	7
1.2. Теоретичні основи обліку дебіторської заборгованості.....	15
1.3. Науково-методичні підходи щодо аудиту дебіторської заборгованості.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ У ПСП «УКРАЇНА»	30
2.1. Загальна характеристика господарської діяльності підприємства.....	30
2.2. Сучасний стан обліку дебіторської заборгованості	38
2.3. Аналіз дебіторської заборгованості комунального підприємства.....	45
РОЗДІЛ 3. ВПРОВАДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ У ПСП «УКРАЇНА».....	52
3.1. Удосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві .	52
3.2. Впровадження внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості...	57
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах сучасного розвитку економіки України ефективне управління дебіторською заборгованістю набуває особливої актуальності, оскільки саме вона є одним із найбільш вагомих елементів оборотних активів підприємства та безпосередньо впливає на його ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість і конкурентоспроможність. Для підприємств аграрного сектору проблема управління дебіторською заборгованістю є ще більш важливою через сезонний характер виробництва, значну тривалість виробничого циклу, нерівномірність надходження грошових коштів, залежність від природно-кліматичних умов та значні обсяги розрахунків із покупцями сільськогосподарської продукції.

Важливою передумовою ефективного управління дебіторською заборгованістю є достовірне інформаційне забезпечення, що формується системою бухгалтерського обліку. Якісно організований облік дає можливість своєчасно отримувати інформацію про стан розрахунків із покупцями та замовниками, контролювати строки погашення заборгованості, формувати резерв сумнівних боргів, оцінювати кредитоспроможність контрагентів та прогнозувати майбутні грошові надходження. Не менш важливу роль відіграє аудит дебіторської заборгованості, який забезпечує перевірку законності здійснення господарських операцій, достовірності бухгалтерського обліку та фінансової звітності, оцінку ефективності внутрішнього контролю й управління ризиками.

Особливо актуальними зазначені питання є для аграрних підприємств, діяльність яких характеризується високим рівнем виробничих ризиків, значними сезонними коливаннями доходів та витрат, а також потребою у значних оборотних коштах. За таких умов правильна організація обліку дебіторської заборгованості та впровадження ефективної системи внутрішнього аудиту стають необхідними інструментами забезпечення

фінансової безпеки підприємства.

Суттєвий внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту дебіторської заборгованості зробили відомі українські вчені: Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, М. Д. Білик, О. С. Бондаренко, Н. В. Бутко, В. В. Погрібняк, Т. О. Мулик, Л. П. Якімова, О. Г. Лищенко, Г. М. Бескота, Н. В. Новицька, О. І. Кобилянська, Т. О. Шматковська, С. В. Колодій, К. Ю. Ліневич, О. Г. Горбачова, Т. М. Томчук, Л. С. Ракул та інші. Незважаючи на значну кількість наукових праць, окремі питання організації бухгалтерського обліку, внутрішнього аудиту та автоматизації управління дебіторською заборгованістю в сільськогосподарських підприємствах потребують подальшого дослідження з урахуванням сучасних тенденцій цифровізації економіки. У зв'язку з цим вибір теми дослідження та його цільова спрямованість є достатньо актуальними.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри обліку і оподаткування «Перспективи розвитку обліку, контролю і оподаткування в умовах трансформації економічних процесів» (номер державної реєстрації 0121U110384).

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень і розробка прикладних рекомендацій з удосконалення обліку та аудиту дебіторської заборгованості в сільськогосподарському підприємстві.

Відповідно до цільової спрямованості роботи на дослідження поставлено такі завдання:

- дослідити сутність, класифікацію та оцінку дебіторської заборгованості;
- розкрити теоретичні основи обліку дебіторської заборгованості;
- узагальнити методичні підходи щодо проведення аудиту дебіторської заборгованості;

- здійснити аналіз загальної характеристики господарської діяльності підприємства;
- дослідити організацію обліку дебіторської заборгованості сільськогосподарського підприємства;
- провести аналіз дебіторської заборгованості сільськогосподарського підприємства;
- розробити напрями удосконалення обліку дебіторської заборгованості сільськогосподарського підприємства;
- обґрунтувати впровадження внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості;

Об'єктом дослідження є облік та аудит дебіторської заборгованості.

Предметом дослідження є сукупність наукових, теоретико-методичних аспектів обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості.

Інформаційною базою дослідження є публікації вчених з обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості в періодичних виданнях, матеріалах науково-практичних конференціях, навчальних посібниках, підручниках, монографіях, законодавчі та нормативно-правові акти України, фінансова звітність, зведені облікові регістри та первинні документи підприємства.

Методи дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи використано використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Теоретичну основу дослідження становили методи аналізу та синтезу, індукції й дедукції, узагальнення та систематизації наукових підходів до визначення сутності дебіторської заборгованості. Для оцінки фінансового стану підприємства, структури та динаміки дебіторської заборгованості застосовано економіко-статистичні, порівняльні, графічні, табличні та коефіцієнтні методи аналізу. При розробленні практичних рекомендацій використано метод моделювання, логічного узагальнення, експертних оцінок і системного підходу.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота

складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 78 сторінках комп'ютерного тексту. Кваліфікаційна робота містить 17 таблиць, 2 рисунка, 6 додатків. Список використаних джерел налічує 73 найменувань, розміщених на 9 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

1.1. Дебіторська заборгованість: сутність та класифікація

У сучасних умовах функціонування підприємств важливим елементом управління фінансовими ресурсами виступає ефективна система обліку та контролю дебіторської заборгованості. Від якості організації обліку розрахунків із покупцями, замовниками та іншими дебіторами значною мірою залежить платоспроможність підприємства, рівень його ліквідності, фінансової стійкості та можливість забезпечення безперервності господарської діяльності. Наявність значних обсягів дебіторської заборгованості призводить до вилучення оборотних коштів із господарського обороту, що негативно впливає на фінансові результати діяльності підприємства та потребує постійного контролю з боку управлінського персоналу.

В умовах нестабільності економіки України, інфляційних процесів, військового стану, зростання ризику неплатежів та погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання питання організації обліку дебіторської заборгованості набувають особливої актуальності. Водночас сучасні вимоги щодо цифровізації бухгалтерського обліку, впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності, автоматизації облікових процесів та розвитку внутрішнього аудиту потребують удосконалення методичних підходів до формування інформації про дебіторську заборгованість.

Дебіторська заборгованість є невід'ємною складовою оборотних активів підприємства, яка виникає у процесі здійснення господарських операцій між суб'єктами господарювання. Її формування пов'язане із продажем продукції, виконанням робіт, наданням послуг, видачею авансів,

здійсненню розрахунків із підзвітними особами, бюджетом, працівниками та іншими контрагентами.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [47]. При цьому дебітором вважається юридична або фізична особа, яка внаслідок минулих подій заборгувала підприємству визначену суму грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Аналогічний підхід міститься і в міжнародній практиці бухгалтерського обліку. Згідно з положеннями міжнародних стандартів фінансової звітності дебіторська заборгованість визнається фінансовим активом підприємства, який виникає внаслідок договірних прав на отримання грошових коштів або інших фінансових активів від іншої сторони [42–44].

У науковій літературі існує значна кількість підходів до визначення економічної сутності дебіторської заборгованості. Дослідження праць вітчизняних учених свідчить, що поняття дебіторської заборгованості розглядається не лише як об'єкт бухгалтерського обліку, а й як економічна категорія, що характеризує систему розрахункових відносин між підприємствами.

Так, Ф.Ф. Бутинець визначає дебіторську заборгованість як суму боргів юридичних і фізичних осіб перед підприємством, яка виникла внаслідок здійснення господарських операцій та підлягає погашенню у визначені договором строки [8].

На думку С.Ф. Голова, дебіторська заборгованість являє собою фінансовий актив підприємства, який забезпечує майбутні економічні вигоди шляхом отримання коштів або інших активів [17].

М.Д. Білик наголошує, що дебіторська заборгованість є складовою оборотного капіталу підприємства та водночас одним із найважливіших інструментів комерційного кредитування покупців, що безпосередньо впливає на фінансовий цикл підприємства [5].

О.С. Бондаренко розглядає дебіторську заборгованість як результат договірних взаємовідносин між підприємствами, що характеризує обсяг фінансових ресурсів, тимчасово вилучених із господарського обороту підприємства [6].

Суттєвим аспектом є розмежування понять «дебіторська заборгованість» та «кредиторська заборгованість». Як зазначають Л.П. Якімова та К.І. Мацкуляк [72, с. 396], дебіторська заборгованість є правом підприємства вимагати від контрагента виконання зобов'язань, тоді як кредиторська заборгованість – це обов'язок підприємства перед контрагентами. Таким чином, дебіторська заборгованість виступає фінансовим активом підприємства, що забезпечує його права на отримання грошових коштів або інших активів [70, с. 111]. Це розмежування має принципове значення для бухгалтерського обліку, оскільки визначає місце відображення відповідних статей у балансі підприємства: дебіторська заборгованість – в активах, кредиторська – в пасивах.

П. Хомин, Т. Носко, А. Колтуцька та В. Римлянська [67, с. 413] підкреслюють, що дебіторська заборгованість є результатом комерційного кредиту, який підприємство надає своїм покупцям у вигляді відстрочення платежу. Це створює певні фінансові ризики, пов'язані з можливістю неповернення коштів, але водночас є необхідним інструментом підтримання конкурентоспроможності на ринку. М.Д. Білик [5, с. 24] зазначає, що управління дебіторською заборгованістю має забезпечувати оптимальне співвідношення між обсягом комерційного кредиту, наданого покупцям, та витратами на його обслуговування та ризиками неповернення.

Т.О. Мулик зазначає, що дебіторська заборгованість виступає важливим інформаційним джерелом для прийняття управлінських рішень, оскільки характеризує ефективність політики розрахунків із контрагентами та рівень кредитного ризику підприємства [45].

Порівняння наукових підходів дозволяє зробити висновок, що більшість учених визначають дебіторську заборгованість як актив

підприємства, однак акцентують увагу на різних аспектах її економічного змісту: праві вимоги, фінансовому активі, елементі оборотного капіталу або складовій системи управління розрахунками.

Таблиця 1.1

Наукові підходи до визначення поняття «дебіторська заборгованість»

Автор(и)	Підхід	Визначення
Білик М.Д. [5]	Фінансовий	Сума коштів, яку підприємство має отримати від своїх дебіторів відповідно до укладених договорів або законодавчих вимог
Бондаренко О.С. [6]	Обліково-порівняльний	Актив підприємства, що відображає права грошової вимоги до фізичних і юридичних осіб на визначену дату
Гринчук А.Л. [21]	Господарсько-правовий	Зобов'язання фізичних та юридичних осіб перед підприємством, які виникли внаслідок поставки товарів, виконання робіт чи надання послуг
Іванілов О.С., Смачило В.В., Дубровська Є.В. [26]	Управлінський	Імобілізований оборотний капітал підприємства, що є об'єктом системного управлінського впливу з метою оптимізації структури та прискорення обороту
Матицина Н.О. [41]	Розрахунковий	Невід'ємна складова системи розрахункових відносин підприємства, що виступає інструментом регулювання господарських зв'язків із контрагентами
Новицька Н.В. [50]	Системний	Сукупність боргів юридичних і фізичних осіб перед підприємством, що виникли в результаті господарських операцій та мають бути погашені у визначені строки
Хомин П. та ін. [67]	Комплексний	Складова оборотних активів підприємства, яка одночасно є правом вимоги та фінансовим ризиком залежно від платоспроможності дебіторів
НП(С)БО 10 [47]	Нормативний	Сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, що визнається активом при виконанні умов щодо ймовірності отримання майбутніх економічних вигод та можливості достовірної оцінки

Джерело: складено автором на основі [5; 6; 21; 26; 41; 47; 50; 67].

На міжнародному рівні підхід до визначення та оцінки дебіторської заборгованості регулюється МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [44] та МСБО 1 «Подання фінансової звітності» [43]. Відповідно до МСБО 39, дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги

відноситься до категорії «позики та дебіторська заборгованість» та первісно визнається за справедливою вартістю, а надалі – за амортизованою собівартістю із застосуванням методу ефективної процентної ставки. Порівняно з НП(С)БО 10, МСБО 39 передбачає більш суворі вимоги до оцінки та відображення знецінення фінансових активів, зокрема обов'язкове застосування моделі очікуваних кредитних збитків. Голов С.Ф. [17] у дослідженні бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами наголошує на необхідності врахування вимог МСБО при формуванні облікової політики підприємств, орієнтованих на залучення міжнародного фінансування.

Аналіз нормативних документів та наукових праць дозволяє зробити висновок, що дебіторська заборгованість характеризується такими основними ознаками:

- виникає внаслідок здійснення господарських операцій;
- підтверджується відповідними первинними документами;
- передбачає виникнення права вимоги кредитора;
- є складовою оборотних або необоротних активів підприємства;
- має визначений строк погашення;
- здатна приносити майбутні економічні вигоди;
- характеризується певним рівнем кредитного ризику.

Одним із найважливіших аспектів організації бухгалтерського обліку виступає класифікація дебіторської заборгованості, оскільки саме вона забезпечує правильність її відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Відповідно до НП(С)БО 10 дебіторська заборгованість класифікується за строками погашення, об'єктами виникнення, ймовірністю погашення та іншими ознаками [47].

Найпоширенішою є класифікація за строками погашення, відповідно до якої дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну.

Довгостроковою визнається дебіторська заборгованість, строк погашення якої перевищує дванадцять місяців з дати балансу.

Поточна дебіторська заборгованість підлягає погашенню протягом операційного циклу або дванадцяти місяців після дати балансу.

Водночас у практичній діяльності підприємств застосовуються й інші класифікаційні ознаки, що сприяють підвищенню аналітичності бухгалтерського обліку.

Рис. 1.1. Класифікація дебіторської заборгованості

Джерело: розроблено автором на основі НП(С)БО 10 та праць [8; 34; 47].

Класифікація дебіторської заборгованості є важливим інструментом її управління та обліку. У науковій літературі пропонуються різні підходи до систематизації дебіторської заборгованості. Зокрема, К.Ю. Ліневич [38, с. 48] виділяє такі класифікаційні ознаки: за термінами погашення (поточна та

довгострокова), за суб'єктами заборгованості (покупці, замовники, інші дебітори), за ступенем ліквідності (легкореалізована та важкореалізована), за можливістю стягнення (надійна та сумнівна). Кожна з цих класифікацій має практичне значення для прийняття управлінських рішень.

О.О. Сидоренко [63, с. 449] пропонує детальнішу класифікацію дебіторської заборгованості за такими критеріями: за економічним змістом (за товари, роботи, послуги; за виданими авансами; за розрахунками з бюджетом; за розрахунками з персоналом); за строками погашення (до 12 місяців – поточна, понад 12 місяців – довгострокова); за ступенем ризику неповернення (забезпечена резервом, незабезпечена резервом). Особливого значення для управління набуває класифікація за строками прострочення, оскільки саме цей критерій визначає ймовірність повернення коштів та необхідність створення резервів сумнівних боргів [40, с. 114].

Л.С. Гангал [11] доповнює класифікацію дебіторської заборгованості такими ознаками: за наявністю забезпечення (забезпечена заставою, поручительством, банківською гарантією; незабезпечена); за можливістю стягнення через суд (стягнена в судовому порядку, не стягнена); за валютною приналежністю (в національній валюті, в іноземній валюті). Ця деталізація має важливе значення для оцінки якості дебіторської заборгованості та прийняття рішень щодо її стягнення.

Т.О. Шматковська та С.В. Колодій [70, с. 111] пропонують класифікувати дебіторську заборгованість за стадіями життєвого циклу: потенційна (очікувана в майбутньому), поточна (вже виникла та перебуває в терміні сплати), прострочена (перевищено термін сплати), безнадійна (призначена до списання). Такий підхід дозволяє прогнозувати грошові потоки та планувати заходи щодо управління заборгованістю на різних етапах її існування.

Відповідно до НП(С)БО 10 [47], дебіторська заборгованість первісно відображається за первісною вартістю (як правило, це вартість переданих активів або наданих послуг). Поточна дебіторська заборгованість за товари,

роботи та послуги, яка відображається у балансі, визначається як чиста реалізаційна вартість – сума поточної дебіторської заборгованості за вирахуванням резерву сумнівних боргів. Довгострокова дебіторська заборгованість відображається у балансі за теперішньою (дисконтованою) вартістю майбутніх платежів, якщо різниця між поточною та дисконтованою вартістю є суттєвою.

Особливе значення має класифікація дебіторської заборгованості за ступенем реальності її погашення. Саме вона є основою для визначення резерву сумнівних боргів, оцінки кредитного ризику та формування достовірної інформації у фінансовій звітності.

НП(С)БО 10 [47] передбачає три методи його розрахунку:

Перший метод – застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості. Резерв нараховується у розмірі фактично виявленої суми заборгованості, яку підприємство оцінює як сумнівну на підставі конкретних ознак.

Другий метод – застосування коефіцієнта сумнівності. Цей коефіцієнт розраховується як відношення безнадійної дебіторської заборгованості до суми дебіторської заборгованості за певний (попередній) період. Резерв визначається як добуток суми поточної дебіторської заборгованості та коефіцієнта сумнівності.

Третій метод – класифікація дебіторської заборгованості за строками непогашення з встановленням питомої ваги безнадійних боргів для кожної групи. Резерв розраховується як сума добутків суми заборгованості відповідної групи та питомої ваги безнадійних боргів у цій групі.

Линник О.І. [39] у дослідженні особливостей створення та відображення резерву сумнівних боргів наголошує, що вибір методу формування резерву є питанням облікової політики підприємства і повинен враховувати специфіку його діяльності та характер дебіторів. Для сільськогосподарських підприємств, де значну частку покупців складають переробні підприємства та трейдери із різним рівнем платоспроможності,

найбільш доцільним є третій метод – класифікація за строками непогашення, оскільки він дозволяє диференційовано оцінювати ризик неповернення залежно від тривалості прострочення. Бутко Н.В. та Погрібняк В.В. [9] зазначають, що правильно сформований резерв сумнівних боргів є інструментом не лише облікового відображення ризиків, а й ефективного управління заборгованістю в цілому.

Таким чином, дебіторська заборгованість є складним багатоаспектним явищем, що потребує комплексного підходу до її визначення, класифікації та оцінки. Правильне розуміння економічної сутності та класифікаційних ознак дебіторської заборгованості є необхідною передумовою організації її достовірного обліку та проведення ефективного аудиту на сільськогосподарських підприємствах.

1.2. Теоретичні основи обліку дебіторської заборгованості

Раціональна організація бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості є необхідною умовою забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства, підтримання його платоспроможності та фінансової стійкості. Саме система бухгалтерського обліку формує інформаційну базу для контролю стану розрахунків із покупцями, замовниками та іншими дебіторами, оцінювання ризику неповернення боргів, визначення потреби у формуванні резерву сумнівних боргів та прийняття управлінських рішень щодо оптимізації кредитної політики підприємства.

Дебіторська заборгованість належить до найбільш вагомих складових оборотних активів підприємства. Її розмір безпосередньо впливає на ліквідність, оборотність капіталу, рівень фінансової незалежності та результати господарської діяльності. У зв'язку з цим бухгалтерський облік повинен забезпечувати своєчасне, повне та достовірне відображення

інформації про виникнення, погашення, списання та оцінку дебіторської заборгованості відповідно до вимог чинного законодавства.

Законодавчу основу обліку дебіторської заборгованості в Україні становлять:

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV [57], який встановлює загальні принципи організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємствах усіх форм власності, вимоги до первинних документів, облікових регістрів і фінансової звітності.

НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [47] – основний стандарт, що регулює порядок визнання, оцінки та відображення у звітності дебіторської заборгованості. Стандарт визначає: умови визнання дебіторської заборгованості активом; порядок оцінки за чистою реалізаційною вартістю; методи розрахунку резерву сумнівних боргів; порядок визнання та списання безнадійної заборгованості.

НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [46] визначає методологічні засади відображення кредиторської заборгованості, що є «дзеркальним» об'єктом для дебіторської заборгованості в системі двосторонніх розрахунків.

Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку [27; 31] встановлює кореспонденцію рахунків обліку дебіторської заборгованості (клас 3 «Кошти, розрахунки та інші активи»).

Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [54], затверджене наказом МФУ від 02.09.2014 р. № 879, регламентує порядок проведення інвентаризації дебіторської заборгованості, строки та процедуру її документального оформлення.

Аналіз нормативно-правового забезпечення обліку дебіторської заборгованості свідчить про певну неузгодженість між вимогами вітчизняних стандартів та МСБО. Зокрема, НП(С)БО 10 допускає оцінку за чистою реалізаційною вартістю лише для поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги, тоді як МСБО 39 [44] вимагає амортизованої

собівартості для всіх фінансових активів цієї категорії та передбачає обов'язкове тестування на знецінення. Герасимович А.М. [14] наголошує на необхідності впровадження нових інструментів обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством, наближених до вимог МСФЗ, що особливо актуально для сільськогосподарських підприємств, що залучають міжнародне фінансування або реалізують продукцію на зовнішніх ринках.

Головчак Г.В. та Струк Н.С. [16] у дослідженні обліково-аналітичного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств України підкреслюють, що система обліку дебіторської заборгованості в аграрному секторі має формуватися з урахуванням галузевої специфіки – сезонності розрахунків, залежності від ринкової кон'юнктури та особливостей договірних умов зі збутовими організаціями. Якимова Л.П. та Карелова О.В. [73] у дослідженні формування обліково-аналітичної інформації аграрного підприємства щодо дебіторської заборгованості наголошують, що для забезпечення ефективної ділової комунікації з контрагентами система обліку має бути прозорою та оперативною.

Відповідно до НП(С)БО 10 дебіторська заборгованість визнається активом лише за умови, що існує висока ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигід та її вартість може бути достовірно визначена. Якщо хоча б одна із зазначених умов не виконується, така заборгованість не підлягає відображенню у складі активів підприємства [47].

Таким чином, бухгалтерський облік дебіторської заборгованості ґрунтується на дотриманні фундаментальних принципів бухгалтерського обліку, серед яких особливе значення мають:

- принцип нарахування;
- принцип безперервності діяльності;
- принцип обачності;
- принцип повного висвітлення інформації;
- принцип превалювання сутності над формою;

- принцип історичної (фактичної) собівартості;
- принцип послідовності.

Особливе значення має принцип обачності, який передбачає недопущення завищення активів підприємства. Саме тому в бухгалтерському обліку формується резерв сумнівних боргів, який дозволяє своєчасно враховувати можливі втрати від неповернення дебіторської заборгованості.

Більшість сучасних науковців наголошують, що ефективність управління дебіторською заборгованістю значною мірою залежить від якості організації бухгалтерського обліку. Зокрема, Ф.Ф. Бутинець зазначає, що саме бухгалтерський облік забезпечує інформаційну основу для контролю розрахунків та прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень [8]. Подібної думки дотримуються також О.І. Кобилянська [34], Т.В. Давидюк із співавторами [10], С.Ф. Голов [17].

Синтетичний облік дебіторської заборгованості ведеться на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та рахунку 37 «Розрахунки з іншими дебіторами» (табл. 1.2). Рахунок 36 має такі субрахунки: 361 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 362 «Розрахунки за виданими авансами», 363 «Розрахунки за нарахованими доходами», 364 «Розрахунки за претензіями», 365 «Розрахунки з учасниками», 368 «Розрахунки з різними дебіторами» [31]. Згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків, дебіторська заборгованість за розрахунками з покупцями та замовниками відображається за дебетом рахунка 36 у кореспонденції з кредитом рахунків доходів (70, 71, 72) та податкових зобов'язань (643).

Особливості обліку дебіторської заборгованості розкриваються через механізм подвійного запису. При реалізації сільськогосподарської продукції на умовах відстрочення платежу формується така бухгалтерська проводка: Дт 361 «Розрахунки з покупцями та замовниками» – Кт 701 «Дохід від реалізації продукції» та Дт 361 – Кт 643 «Податкові зобов'язання» (на суму ПДВ). Погашення дебіторської заборгованості відображається проводкою: Дт

311 «Рахунки в банках» (або 301 «Каса») – Кт 361 «Розрахунки з покупцями та замовниками».

Таблиця 1.2

Основні рахунки бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості

Рахунок	Назва рахунку	Призначення
36	Розрахунки з покупцями та замовниками	Облік заборгованості покупців
37	Розрахунки з різними дебіторами	Інші види дебіторської заборгованості
34	Короткострокові векселі одержані	Облік забезпеченої заборгованості
38	Резерв сумнівних боргів	Формування резерву під можливі втрати
18	Довгострокова дебіторська заборгованість	Заборгованість зі строком погашення понад 12 місяців

Джерело: узагальнено автором на основі [7; 14; 58].

О.Ю. Закревська [30, с. 103] детально розглядає організацію бухгалтерського обліку поточної дебіторської заборгованості підприємств торгівлі, зазначаючи необхідність оперативного відображення операцій у системі «Клієнт-банк» для забезпечення актуальності облікової інформації. Автор підкреслює, що затримка в обробці банківських виписок призводить до спотворення даних про фактичний стан розрахунків з покупцями сільськогосподарської продукції.

Аналітичний облік дебіторської заборгованості ведеться за кожним дебітором (покупцем, замовником) окремо з урахуванням строків виникнення та погашення заборгованості. Ф. Бутинець [8, с. 456] зазначає, що аналітичний облік дебіторської заборгованості має забезпечувати оперативну інформацію про стан розрахунків з кожним контрагентом для прийняття управлінських рішень. Т.В. Давидюк та співавтори [10, с. 245] підкреслюють необхідність паралельного ведення аналітичного обліку за покупцями та за строками заборгованості для цілей управління ліквідністю в аграрному секторі.

О.М. Рибалко [59, с. 164] пропонує впроваджувати картотеку дебіторської заборгованості з розбивкою за строками: до 30 днів, 31–60 днів, 61–90 днів, понад 90 днів. Такий підхід дозволяє оперативно визначати частку простроченої заборгованості та приймати рішення щодо її стягнення. М.Л. Котляр [35, с. 47] акцентує увагу на необхідності щоденного оновлення інформації про стан розрахунків з дебіторами для забезпечення достовірності даних управлінському персоналу сільськогосподарського підприємства.

Особливості обліку дебіторської заборгованості в аграрному секторі регламентуються специфікою діяльності сільськогосподарських підприємств. Згідно з дослідженнями С.В. Архипенка [1, с. 136], А.В. Бабака [2, с. 12], К.В. Багацької [3, с. 74], Т.Б. Канєвої [32, с. 180] та Л.Ф. Соколенка [64, с. 404], сільськогосподарські підприємства здійснюють виробництво рослинницької та тваринницької продукції, що характеризується сезонністю виробництва, залежністю від природних факторів, тривалістю виробничого циклу. Специфіка діяльності цих підприємств полягає в масовості контрагентів, нерівномірності надходжень коштів та високому рівні дебіторської заборгованості переробників.

Облік розрахунків з покупцями сільськогосподарської продукції має ряд особливостей. Як зазначає А.І. Георгієва [13, с. 158], дебіторська заборгованість за реалізовану аграрну продукцію формується через несвоєчасність платежів переробників, невірне нарахування, відсутність належного контролю. Л.С. Ракул [58, с. 140] підкреслює необхідність чіткого розмежування дебіторської заборгованості за видами продукції та періодами виникнення для цілей управління та аналізу в сільському господарстві.

І.С. Грабовський та О.В. Чепурко [20, с. 475] досліджують механізм управління заборгованістю на сільськогосподарських підприємствах, зазначаючи, що дебіторська заборгованість у аграрному секторі формується як за рахунок переробних підприємств, так і за рахунок торговельних мереж, що вимагає диференційованого підходу до її управління. Автори пропонують

впроваджувати систему попередньої оплати для ненадійних покупців та пільгові умови розстрочення для постійних партнерів.

Створення резерву сумнівних боргів є обов'язковою процедурою згідно з НП(С)БО 10 [47]. Підприємство самостійно визначає методику створення резерву в обліковій політиці. Можливі методи: за віком заборгованості (коефіцієнт сумнівності), з урахуванням фінансового стану дебітора, індивідуальна оцінка кожної заборгованості. Н.О. Матицина [41, с. 38] рекомендує застосовувати комбінований підхід з урахуванням строків прострочення та фінансового стану дебіторів сільськогосподарських підприємств.

Л.В. Кручак [37, с. 161] пропонує методику аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством, що включає розрахунок коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, періоду оборотності, частки простроченої заборгованості. Автор зазначає, що ці показники мають розраховуватися в динаміці та порівнюватися з галузевими нормативами для сільського господарства.

Податковий облік дебіторської заборгованості регламентується Податковим кодексом України [53]. Згідно з п. 14.1.11 ПКУ, дебіторська заборгованість – це заборгованість покупця (замовника) перед платником податку, що виникла внаслідок продажу товарів, виконання робіт, надання послуг. Для цілей оподаткування резерв сумнівних боргів не враховується, що створює відмінності між бухгалтерським та податковим обліком.

А.П. Неживенко [49, с. 165] досліджує методику обліку дебіторської заборгованості, зазначаючи проблеми узгодження бухгалтерського та податкового обліку. Автор пропонує вести паралельний облік постійних та тимчасових різниць за методикою НП(С)БО 17 «Податок на прибуток» для забезпечення достовірності фінансової звітності сільськогосподарських підприємств.

1.3. Методичні підходи щодо проведення аналізу і аудиту дебіторської заборгованості

Аудит дебіторської заборгованості є одним із ключових розділів перевірки фінансової звітності, оскільки ця стаття балансу нерідко є найбільш значущою за обсягом серед оборотних активів підприємства і водночас є потенційним об'єктом маніпуляцій та помилок. Для сільськогосподарських підприємств, де дебіторська заборгованість перед збутовими організаціями, переробниками і трейдерами може становити значну частку оборотних активів у посезонний період, аудит цього об'єкта набуває особливої ваги як для зовнішнього аудитора (при оцінці достовірності фінансової звітності), так і для внутрішнього контролю (при управлінні заборгованістю).

Правову основу аудиторської діяльності в Україні становить Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. [56], який визначає поняття аудиту, вимоги до аудиторів та порядок надання аудиторських послуг. Аудит здійснюється відповідно до Міжнародних стандартів аудиту (МСА), що є обов'язковими для застосування в Україні.

Цілі та завдання аудиту дебіторської заборгованості. Метою аудиту дебіторської заборгованості є отримання достатніх і прийнятних доказів для формування обґрунтованої думки щодо повноти, існування, оцінки та розкриття інформації про дебіторську заборгованість у фінансовій звітності підприємства.

Бондаренко О.С. [6] у дослідженні сучасних підходів до обліку дебіторської заборгованості виділяє такі ключові аудиторські твердження (assertions) щодо дебіторської заборгованості, відповідно до яких будуються аудиторські процедури:

Існування – уся відображена в балансі дебіторська заборгованість дійсно існує на дату балансу та є дійсним активом підприємства. Основною

загрозою є завищення заборгованості шляхом включення до неї фіктивних боргів або неправомірного відображення вже погашених зобов'язань.

Повнота – уся дебіторська заборгованість, що дійсно існує на дату балансу, відображена у фінансовій звітності. Основною загрозою є заниження заборгованості шляхом невідображення фактично здійснених відвантажень.

Права та зобов'язання – підприємство має право на дебіторську заборгованість, тобто є її законним власником та кредитором відповідних боржників.

Оцінка – дебіторська заборгованість відображена у балансі у правильній сумі (за чистою реалізаційною вартістю), а резерв сумнівних боргів розрахований відповідно до вимог НП(С)БО 10 [47].

Подання та розкриття – дебіторська заборгованість правильно класифікована та адекватно розкрита у примітках до фінансової звітності.

Мулик Т.О. [45] наголошує, що перевірка кожного з наведених тверджень потребує застосування специфічних аудиторських процедур, і підкреслює нерозривний зв'язок між аудиторськими твердженнями та процедурами отримання доказів. Особливо важливим для аграрних підприємств є перевірка твердження «оцінка», яка потребує детального аналізу обґрунтованості резерву сумнівних боргів з урахуванням галузевих ризиків.

Оцінка ризиків та системи внутрішнього контролю. Першим і визначальним етапом аудиту дебіторської заборгованості є оцінка ризиків суттєвого викривлення та системи внутрішнього контролю (СВК). Хомин П. та ін. [67] у дослідженні теоретичних аспектів обліку і аудиту дебіторської заборгованості зазначають, що рівень ризику суттєвого викривлення безпосередньо визначає обсяг аудиторських процедур: чим вищий ризик, тим ширша вибірка і детальніші процедури.

Для сільськогосподарських підприємств властивими є такі специфічні фактори ризику:

- сезонний характер розрахунків, що призводить до концентрації дебіторської заборгованості у певні періоди і ускладнює її аудит на дату балансу;
- залежність платоспроможності покупців від кон'юнктури аграрного ринку та цін на сільськогосподарську продукцію;
- застосування форвардних контрактів, за якими оплата може суттєво передувати або відставати від реального відвантаження;
- ризик концентрації – значна частка реалізації, що припадає на одного або кількох покупців;
- можливість маніпуляцій з датами відвантаження для перенесення доходів між періодами.

Полуянов В.П. [55] у дослідженні управління дебіторською заборгованістю підприємств аграрної галузі виявив, що недостатня ефективність СВК за дебіторською заборгованістю є однією з найбільш поширених причин виникнення суттєвих порушень у звітності аграрних підприємств.

При оцінці СВК аудитор вивчає: наявність процедур авторизації операцій з дебіторською заборгованістю; порядок виставлення рахунків та контроль за їх відповідністю фактично відвантаженої продукції; наявність процедур контролю за своєчасністю надходження платежів та роботи з простроченою заборгованістю; порядок формування та перегляду резерву сумнівних боргів; регулярність проведення звірок розрахунків з дебіторами.

Саранюк А. [61] у дослідженні управління дебіторською заборгованістю сільськогосподарських підприємств підкреслює, що ефективна система внутрішнього контролю за дебіторською заборгованістю в аграрному секторі повинна включати: попередню перевірку фінансового стану нових покупців; встановлення кредитних лімітів для кожного контрагента; моніторинг виконання умов форвардних контрактів; своєчасне направлення претензій при порушенні строків оплати.

Методи та процедури аудиту дебіторської заборгованості. Методологія

аудиту дебіторської заборгованості передбачає комплексне застосування аналітичних і перевірних процедур, що документуються в робочих документах аудитора.

Кобилянська О.І. [34] та Бутинець Ф.Ф. [8] виділяють такі основні групи аудиторських процедур щодо дебіторської заборгованості:

1. Аналітичні процедури. Передбачають порівняння залишків і оборотів по рахунках дебіторської заборгованості у динаміці за ряд періодів; розрахунок коефіцієнтів оборотності дебіторської заборгованості; порівняння фактичного рівня резерву сумнівних боргів з розрахунковим; аналіз структури дебіторської заборгованості за строками виникнення (aging analysis).

Лищенко О.Г. та Бескота Г.М. [40] у дослідженні аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством підкреслюють, що aging analysis є найінформативнішим інструментом як для аудитора, так і для менеджменту: він дозволяє не лише оцінити реальний стан розрахунків, а й прогнозувати майбутні надходження. Для сільськогосподарських підприємств доцільно проводити aging analysis окремо за сезонами, щоб уникнути помилкових висновків через сезонне накопичення заборгованості.

2. Підтвердження від дебіторів. Є ключовою процедурою підтвердження твердження «існування». Аудитор відбирає вибірку дебіторів і направляє їм запити-підтвердження з проханням підтвердити суму заборгованості станом на дату балансу. Для аграрних підприємств, де дебіторами здебільшого виступають юридичні особи (елеватори, переробні заводи, трейдери), підтвердження від дебіторів є цілком здійсненим і є основною процедурою перевірки існування заборгованості [68].

Хохлов М.П. та Корнієнко О.С. [68] зазначають, що при проведенні підтверджень від дебіторів особливу увагу слід приділяти розбіжностям, що можуть свідчити про відмінності у визнанні моменту реалізації (відвантаження проти оплати або оприбуткування), що особливо актуально при роботі із зерновими трейдерами.

3. Перевірка розрахунку резерву сумнівних боргів. Аудитор перевіряє: правильність вибору методу розрахунку резерву відповідно до облікової політики; відповідність фактично застосованого методу задекларованому; арифметичну правильність розрахунку; обґрунтованість коефіцієнта сумнівності або питомої ваги безнадійних боргів за групами; відповідність залишку резерву обсягу фактичної сумнівної заборгованості.

Якимова Л.П. та Мацкуляк К.І. [72] у дослідженні аналітичного забезпечення управління розрахунками з контрагентами наголошують, що для сільськогосподарських підприємств розрахунок резерву має враховувати специфіку аграрного ринку: заборгованість, виниклу у періоди низьких цін на зерно, має вищий ризик непогашення, ніж заборгованість при сприятливій кон'юктурі.

4. Перевірка операцій зі списання безнадійної заборгованості. Аудитор перевіряє: наявність належних підстав для визнання заборгованості безнадійною; дотримання порядку списання (за рахунок резерву або безпосередньо на витрати); правильність відображення списаної заборгованості на позабалансовому рахунку 071; наявність дозволу керівника на списання конкретних сум.

5. Перевірка правильності класифікації та відображення у звітності. Аудитор перевіряє правильність розподілу дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову; відповідність сум у балансі даним аналітичного обліку; повноту та достатність розкриття інформації в примітках до фінансової звітності.

Бондарчук Н.В. та Тімашова А.М. [7] у дослідженні моделі аналізу дебіторської заборгованості систематизували ключові показники, що розраховуються в процесі аудиту (табл. 1.3).

Гнатенко Є.П. та Лебедик А.М. [15] досліджували сучасні методики аналізу дебіторської заборгованості і зазначають, що для отримання об'єктивної картини стану розрахунків аудитор повинен аналізувати не лише абсолютні, а й відносні показники у зіставленні з динамікою доходів

підприємства. Для аграрних підприємств при трактуванні цих показників необхідно враховувати сезонний фактор: порівняння середнього строку погашення у пік збирання врожаю і в міжсезонний період може дати суперечливі результати при некоректному трактуванні.

Таблиця 1.3

Основні показники аналізу та аудиту дебіторської заборгованості

Показник	Формула розрахунку	Економічний зміст
Коефіцієнт оборотності ДЗ	Чистий дохід / Середня ДЗ	Кількість оборотів ДЗ за період
Середній строк погашення, днів	$365 / \text{Коефіцієнт оборотності}$	Середній час погашення заборгованості
Питома вага ДЗ в оборотних активах	$\text{ДЗ} / \text{Оборотні активи} \times 100\%$	Частка ДЗ у структурі оборотних активів
Коефіцієнт сумнівності	$\text{Безнадійна ДЗ за минулий період} / \text{ДЗ за минулий період}$	Частка непогашених боргів
Коефіцієнт покриття ДЗ резервом	$\text{Резерв сумнівних боргів} / \text{Загальна ДЗ} \times 100\%$	Ступінь захищеності від ризику неповернення
Частка простроченої ДЗ	$\text{Прострочена ДЗ} / \text{Загальна ДЗ} \times 100\%$	Рівень платіжної дисципліни дебіторів

Джерело: узагальнено автором на основі [7; 15; 40; 45]

Планування аудиту дебіторської заборгованості. Кручак Л.В. [37] у дослідженні методики аналізу дебіторської заборгованості виділяє три основні етапи аудиту: планування (визначення суттєвості, оцінка ризиків, розробка програми); виконання (здійснення аудиторських процедур, документування); завершення (аналіз результатів, формування висновку).

Паянок Т. та Савченко А. [52] у дослідженні аналізу дебіторської заборгованості за допомогою економіко-математичних методів пропонують застосовувати прогнозні моделі для виявлення аномальних відхилень у динаміці заборгованості, що є цінним інструментом при плануванні аудиторської вибірки. Сарапіна О.А. та ін. [62] у дослідженні аналізу діяльності сільськогосподарських підприємств наголошують, що при плануванні аудиту важливо враховувати особливості конкретного підприємства: спеціалізацію (зернові, олійні, тваринництво), основних покупців та типові умови договорів реалізації.

Типові помилки та порушення при обліку дебіторської заборгованості. Томчук О.Ф. [66] у дослідженні аналізу дебіторської заборгованості виявила та систематизувала типові помилки, що виявляються в ході аудиту:

- завищення залишків дебіторської заборгованості шляхом включення до неї вже погашених боргів або фіктивних операцій;
- заниження резерву сумнівних боргів або відмова від його формування всупереч вимогам НП(С)БО 10;
- несвоєчасне визнання безнадійної заборгованості та ненарахування витрат від її списання;
- неправильна класифікація поточної та довгострокової дебіторської заборгованості, що є особливо поширеною помилкою на підприємствах з тривалими форвардними контрактами;
- невідповідність даних аналітичного обліку (рахунки конкретних контрагентів) даним синтетичного обліку (рахунок 36);
- ненарахування пені та штрафних санкцій за прострочення оплати, що призводить до заниження доходів.

Якімова Л.П. та Мацкуляк К.І. [72] підкреслюють, що більшість виявлених помилок є наслідком слабкості системи внутрішнього контролю за дебіторською заборгованістю: відсутності регулярного звірення розрахунків, невчасного виявлення прострочених боргів та неефективної претензійно-позовної роботи. Рибалко О.М. [59] виявив специфічні проблеми управління та контролю дебіторської заборгованості на підприємствах і зазначає, що ефективний контроль потребує системного підходу, який поєднує превентивні заходи (перевірка платоспроможності нових покупців, авансові умови договорів), оперативні заходи (контроль дотримання строків оплати, нагадування контрагентам) та реактивні заходи (претензії, позови до суду).

Гуменюк М.М. та Дарабан Н.Р. [22] у дослідженні механізму управління дебіторською заборгованістю підприємства підкреслюють, що аудит дебіторської заборгованості є лише першим кроком – за результатами аудиту має слідувати розробка і впровадження заходів з оптимізації

управління заборгованістю: впровадження систем кредитного контролю, факторингу, попередньої оплати для ненадійних покупців та автоматизованих систем нагадувань боржникам. Коцюрба О.Ю. [36] у дослідженні інструментів фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств вказує на можливість застосування факторингу та переуступки права вимоги як альтернативних механізмів управління дебіторською заборгованістю в аграрному секторі.

Якімова Л.П. та Карєлова О.В. [73] у дослідженні формування обліково-аналітичної інформації аграрного підприємства щодо дебіторської заборгованості в контексті ділової комунікації наголошують, що прозора та достовірна звітність про стан розрахунків є ключовою умовою довіри з боку банків при отриманні кредитів під заставу дебіторської заборгованості, залучення інвесторів та побудови стабільних довгострокових відносин з покупцями.

Таким чином, науково-методичні підходи до аудиту дебіторської заборгованості формують цілісну систему, що охоплює: нормативно-правову базу аудиторської діяльності; визначення цілей аудиту через систему аудиторських тверджень; оцінку ризиків і системи внутрішнього контролю; комплекс аналітичних і перевірних процедур; документування аудиторських доказів та формування висновку. Для сільськогосподарських підприємств специфіка аудиту дебіторської заборгованості зумовлена сезонністю розрахунків, залежністю від ринкової кон'юнктури, особливостями форвардних контрактів та концентрацією реалізації на обмеженому колі покупців, що потребує особливої уваги аудитора до оцінки резерву сумнівних боргів, правильності класифікації та оцінки дебіторської заборгованості, а також ефективності системи внутрішнього контролю за розрахунками.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ У ПСП «УКРАЇНА»

2.1. Загальна характеристика господарської діяльності підприємства

Приватне сільськогосподарське підприємство «Україна» (ПСП «Україна» розташоване в селі Кинашів Тульчинського району Вінницької області – одному з провідних аграрних регіонів України, що характеризується сприятливими природно-кліматичними умовами для ведення сільськогосподарського виробництва. Підприємство здійснює свою діяльність відповідно до чинного законодавства України та спеціалізується на виробництві продукції рослинництва.

Територія господарства знаходиться у лісостеповій зоні України, де переважають типові та опідзолені чорноземи, які характеризуються високою природною родючістю та є сприятливими для вирощування основних сільськогосподарських культур. Помірно континентальний клімат із достатньою кількістю тепла та вологи забезпечує можливість отримання стабільних урожаїв за умови дотримання сучасних технологій виробництва.

ПСП «Україна» зареєстроване 05 липня 2001 року та здійснює господарську діяльність у формі приватного сільськогосподарського підприємства. Юридична адреса підприємства: 23607, Вінницька область, Тульчинський район, село Кинашів, вул. Першотравнева, 1. Керівництво господарством здійснює директор Лучко Андрій Андрійович.

Основним видом економічної діяльності підприємства відповідно до КВЕД є 01.11 «Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур». Спеціалізація підприємства має чітко виражений рослинницький напрям, що відповідає природно-кліматичним умовам

регіону та сучасним тенденціям розвитку аграрного виробництва. Основною продукцією господарства є озима пшениця, кукурудза на зерно, соняшник, соя та інші зернові й олійні культури (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Загальна характеристика ПСП «Україна»

Показник	Характеристика
Повне найменування	Приватне сільськогосподарське підприємство «Україна»
Організаційно-правова форма	Приватне сільськогосподарське підприємство (ПСП)
Місцезнаходження	23607, Вінницька область, Тульчинський район, с. Кинашів, вул. Першотравнева, 1
Керівник господарства	Лучко Андрій Андрійович (директор)
Рік заснування	2001 (дата державної реєстрації – 05.07.2001)
Основний вид діяльності (КВЕД 01.11)	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
Основна галузь	Сільське господарство (рослинництво)
Форма власності	Приватна
Основна мета діяльності	Виробництво, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції, одержання прибутку та забезпечення ефективного використання земельних і виробничих ресурсів.
Основні види продукції	Зернові культури (озима пшениця, кукурудза), бобові та олійні культури, відповідно до зареєстрованих видів діяльності.
Нормативно-правова база діяльності	Цивільний кодекс України, Земельний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Закон України «Про охорону праці», Статут підприємства та інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність сільськогосподарських підприємств.

Джерело: складено автором на основі

Підприємство здійснює свою діяльність на принципах господарської самостійності, самоокупності, самофінансування та економічної відповідальності за результати виробничо-господарської діяльності. Основною метою функціонування ПСП «Україна» є ефективне використання земельних, матеріально-технічних, фінансових і трудових ресурсів для виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, задоволення потреб споживачів, отримання прибутку та забезпечення

сталого розвитку підприємства.

У своїй діяльності підприємство керується Конституцією України, Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, Земельним кодексом України, Податковим кодексом України, Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Законом України «Про охорону праці», іншими нормативно-правовими актами, а також власним Статутом.

Ресурсне забезпечення є одним із ключових чинників ефективного функціонування сільськогосподарського підприємства, оскільки саме від рівня забезпеченості земельними, трудовими, матеріально-технічними та фінансовими ресурсами залежать результати виробничої діяльності, фінансова стійкість і можливості подальшого розвитку господарства. Для оцінки ресурсного потенціалу ПСП «Україна» проаналізовано динаміку основних показників його забезпеченості ресурсами за 2023–2025 роки (табл. 2.2).

Протягом досліджуваного періоду площа сільськогосподарських угідь ПСП «Україна» дещо скоротилася – з 1609 га у 2023 році до 1528 га у 2025 році, або на 5,0 %. Аналогічна тенденція характерна і для площі ріллі, яка повністю відповідає площі сільськогосподарських угідь. Скорочення земельного банку може бути пов'язане із завершенням строків дії договорів оренди земельних ділянок, зміною структури землекористування або іншими організаційно-економічними чинниками.

Незважаючи на зменшення площі земельних угідь, підприємство нарощує свій фінансовий потенціал. Так, авансований капітал за аналізований період збільшився з 106001,2 тис. грн до 133073,4 тис. грн, або на 25,5 %, що свідчить про розширення масштабів господарської діяльності та збільшення обсягів ресурсів, залучених у виробничий процес.

Позитивною тенденцією є також зростання власного капіталу підприємства на 16,2 %, який у 2025 році становив 92287,1 тис. грн. Це свідчить про зміцнення фінансової стійкості господарства, підвищення рівня

його фінансової незалежності та формування достатньої бази для подальшого розвитку за рахунок власних джерел фінансування.

Таблиця 2.2

Ресурсне забезпечення ПСП «Україна»

Показники	2023р.	2024р.	2025р.	2025 р. до 2023 р., %
Площа сільськогосподарських угідь, га	1609	1610	1528	95,0
з них ріллі	1609	1610	1528	95,0
Авансований капітал, тис. грн.	106001,2	117904,7	133073,4	125,5
Власний капітал, тис. грн.	79389,05	84230,0	92287,1	116,2
Наявність оборотних активів, тис. грн.	75424,5	88369,7	97379,7	129,1
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	30330,7	28606,4	32814,6	108,2
Капіталозабезпеченість, (на 100 га с.-г. угідь), тис. грн.	1885,1	1776,8	2147,6	113,9
Капіталоозброєність праці, тис. грн.	798,2	773,1	937,6	117,5
Середньорічна кількість працівників, чол.	38	37	35	92,1
Припадає на 1 працездатного сільськогосподарських угідь, га	42,3	43,5	43,7	103,1

Джерело: розраховано автором на основі звітності підприємства

Важливим показником ресурсного потенціалу є величина оборотних активів, які забезпечують безперервність виробничого процесу. Їх вартість протягом досліджуваного періоду зросла на 29,1 % і досягла 97379,7 тис. грн. Збільшення оборотних активів свідчить про нарощування виробничих запасів, грошових коштів та інших оборотних ресурсів, необхідних для здійснення операційної діяльності.

Середньорічна вартість основних засобів у 2025 році становила 32814,6 тис. грн, що на 8,2 % більше порівняно з 2023 роком. Це свідчить про поступове оновлення матеріально-технічної бази підприємства, придбання

нової техніки та обладнання, необхідних для підвищення продуктивності виробництва.

Про позитивні зміни у використанні ресурсного потенціалу свідчить і зростання показників капіталозабезпеченості та капіталоозброєності праці. Так, капіталозабезпеченість у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь збільшилася на 13,9 % і становила 2147,6 тис. грн, а капіталоозброєність праці зросла на 17,5 % – до 937,6 тис. грн на одного працівника. Це характеризує підвищення рівня технічного оснащення виробництва та забезпеченості працівників виробничими ресурсами.

Водночас середньорічна чисельність працівників підприємства скоротилася з 38 до 35 осіб, або на 7,9 %. Така тенденція є характерною для більшості аграрних підприємств України та зумовлена механізацією виробничих процесів, впровадженням сучасних технологій, а також дефіцитом трудових ресурсів в умовах воєнного стану.

Унаслідок скорочення чисельності персоналу при майже незмінній площі земельних угідь показник навантаження сільськогосподарських угідь на одного працівника зріс із 42,3 до 43,7 га, або на 3,1 %. Це свідчить про підвищення продуктивності праці та зростання рівня механізації виробничих процесів. Отже, проведений аналіз показав, що ПСП «Україна» має достатній ресурсний потенціал для ефективного ведення господарської діяльності.

Ефективність використання наявного ресурсного потенціалу значною мірою характеризується обсягами виробництва сільськогосподарської продукції та рівнем урожайності основних сільськогосподарських культур (табл. 2.3).

Обсяги виробництва основних видів продукції рослинництва протягом досліджуваного періоду змінювалися нерівномірно, що обумовлено як коливаннями врожайності, так і зміною площ посівів окремих культур під впливом ринкової кон'юнктури та природно-кліматичних умов. Так, валовий збір озимої пшениці у 2025 році становив 33715 ц, що на 14,4 % менше порівняно з 2023 роком. Виробництво кукурудзи на зерно скоротилося

найбільш суттєво – на 52,4 %, до 22114 ц, тоді як виробництво соняшнику, навпаки, зросло на 4,1 % і досягло 17717 ц.

Таблиця 2.3

Виробництво сільськогосподарської продукції у ПСП «Україна»

Види продукції	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025 р. до 2023 р., +/-	2025 р. до 2023 р., %
Виробництво продукції рослинництва, ц					
пшениця озима	39400	26745	33715	-5685	85,6
кукурудза на зерно	46490	17621	22114	-24376	47,6
соняшник	17022	12951	17717	695	104,1
Урожайність с.-г. культур, ц/га					
пшениця озима	70,7	46,3	56,1	-14,6	79,3
кукурудза на зерно	81,3	40,0	86,7	5,4	106,6
соняшник	35,5	22,6	32,0	-3,5	90,1

Джерело: розраховано автором на основі звітності підприємства

Урожайність сільськогосподарських культур також характеризується різною динамікою. Урожайність озимої пшениці зменшилася з 70,7 до 56,1 ц/га (на 20,7 %), соняшнику – з 35,5 до 32,0 ц/га (на 9,9 %). Водночас урожайність кукурудзи підвищилася на 6,6 % і становила 86,7 ц/га, що свідчить про підвищення ефективності її вирощування.

Аналіз таблиці 2.4 свідчить про зерно-технічний напрям спеціалізації підприємства.

У середньому за 2023-2025 роки найбільшу питому вагу в структурі доходу займали зернові та зернобобові культури – 56,0 %, тоді як на технічні культури припадало 44,0 %. Серед окремих видів продукції найбільший внесок у формування доходу забезпечує озима пшениця 30,5 %, друге місце посідає соняшник 44,0 %, а третє – кукурудза на зерно 25,5 %. Загалом середньорічний обсяг чистого доходу від реалізації продукції становив 59,5 млн. грн., що свідчить про стабільні результати виробничо-господарської діяльності підприємства.

Таблиця 2.5 відображає позитивну динаміку економічної ефективності діяльності ПСП «Україна» у 2023–2025 рр., що свідчить про посилення

результативності використання ресурсного потенціалу підприємства та зростання його прибутковості.

Таблиця 2.4

Склад та структура чистого доходу від реалізації продукції ПСП «Україна»

Галузі і види продукції	2023 р.		2024 р.		2025 р.		В середньому за 3 роки	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Зернові та зернобобові – всього	26254	48,0	47059,4	70,6	28177,4	49,3	33830,3	56,0
пшениця озима	15208,2	27,8	24762,2	37,1	15178,6	26,6	18383	30,5
кукурудза на зерно	11045,8	20,2	22297,2	33,5	12998,8	22,7	15447,3	25,5
Технічні культури - всього	28492	52,0	19597,7	29,4	28960,5	50,7	25683,4	44,0
насіння соняшнику	28492	52,0	19597,7	29,4	28960,5	50,7	25683,4	44,0
Всього по підприємству	54746	100,0	66657,1	100,0	57137,9	100,0	59513,7	100,0

Джерело: розраховано автором на основі звітності підприємства

Чистий дохід від реалізації продукції у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь зріс на 37,1%, що свідчить про підвищення ефективності використання земельних ресурсів та інтенсифікацію виробництва. Аналогічна позитивна динаміка простежується і щодо продуктивності праці: чистий дохід у розрахунку на одного працівника збільшився на 41,4%, що може бути результатом як зростання обсягів виробництва, так і підвищення продуктивності праці або оптимізації чисельності персоналу.

Ефективність використання основних фондів також загалом покращилась: показник чистого доходу на 1000 грн основних фондів зріс на 20,4%, хоча у 2025 р. порівняно з 2024 р. спостерігається певне зниження (з

2333,3 до 2178,9 грн), що може свідчити про часткове уповільнення віддачі капіталу або збільшення вартості основних засобів без пропорційного зростання доходу.

Таблиця 2.5

Економічна ефективність діяльності ПСП «Україна»

Показники	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025 р. до 2023 р., %
Чистий дохід від реалізації продукції в розрахунку на:				
- 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	3412,7	4145,8	4679,2	137,1
- 1000 грн. основних фондів сільськогосподарського призначення, грн.	1810,4	2333,3	2178,9	120,4
- 1 працівника, зайнятого в сільському господарстві, тис. грн.	1445,0	1804,0	2042,8	141,4
Припадає валового прибутку в розрахунку на:				
- 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	494,2	606,7	993,9	201,1
- 1000 грн. основних фондів сільськогосподарського призначення, грн.	262,2	341,5	462,8	176,5
- 1 працівника, зайнятого в сільському господарстві, тис. грн.	209,3	264,0	433,9	207,3
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	54911,1	66747,5	71498,8	130,2
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	46958,9	56979,7	56312,5	119,9
Валовий прибуток	7952,2	9767,8	15186,3	191,0
Чистий прибуток	2876,7	6805,2	9309	323,6
Капіталовіддача, грн.	1,8	2,3	2,2	120,4
Капіталомісткість, грн.	0,6	0,4	0,5	83,1
Рівень рентабельності діяльності підприємства, %	6,1	11,9	16,5	x

Джерело: розраховано автором на основі звітності підприємства

Особливо позитивною є динаміка прибуткових показників. Валовий прибуток зріс майже вдвічі (на 91,0%), а чистий прибуток – більш ніж утричі (на 223,6%), що є ключовим індикатором значного покращення фінансової результативності підприємства. Це може бути наслідком як зростання

доходів, так і відносного стримування темпів зростання собівартості, яка збільшилася лише на 19,9%.

Зростання валового прибутку в розрахунку на 100 га угідь (на 101,1%) та на одного працівника (на 107,3%) підтверджує підвищення економічної віддачі як земельних ресурсів, так і трудового потенціалу підприємства. Це свідчить про інтенсифікацію виробництва та покращення структури виробничих витрат.

Показники ефективності використання капіталу демонструють змішані тенденції: капіталовіддача зросла на 20,4%, тоді як капіталомісткість зменшилась на 16,9%, що загалом свідчить про підвищення ефективності використання інвестованого капіталу, хоча у 2025 р. відзначається незначне погіршення порівняно з 2024 р.

Найбільш узагальнюючий показник рівень рентабельності діяльності зріс з 6,1% у 2023 р. до 16,5% у 2025 р., тобто майже в 2,7 раза, що свідчить про суттєве підвищення прибутковості підприємства та зміцнення його фінансової стійкості.

Отже, ПСП «Україна» протягом 2023-2025 рр. демонструє загалом позитивну динаміку економічної ефективності, що проявляється у зростанні доходів, прибутку та рентабельності. Водночас окремі коливання у використанні основних фондів і капіталу вказують на потребу подальшого вдосконалення управління ресурсами для забезпечення стабільного зростання ефективності в майбутньому.

2.2. Сучасний стан обліку дебіторської заборгованості ПСП «Україна»

Бухгалтерський облік у ПСП «Україна» ведеться відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до

ведення бухгалтерського обліку та звітності», а також інших нормативних актів з питань бухгалтерського обліку.

Підприємство застосовує журнально-ордерну форму бухгалтерського обліку, яка є оптимальною для сільськогосподарських підприємств середнього розміру за кількістю облікових операцій. Вказана форма обліку передбачає використання наступних облікових регістрів: журналів-ордерів, відомостей до журналів-ордерів, головної книги та балансу.

Облік дебіторської заборгованості ведеться з використанням журналу-ордера № 3 «Розрахунки з покупцями, замовниками, різними дебіторами та за кредитами банків», а також журналу-ордера № 1 «Каса та розрахунки з підзвітними особами». Журнал-ордер № 3 відкривається на місяць і заповнюється на підставі прибуткових і видаткових документів, що фіксують операції з дебіторами.

На підприємстві функціонує журнально-ордерна форма обліку. Первинний облік операцій з дебіторською заборгованістю ведеться вручну з подальшим перенесенням даних до автоматизованої системи.

Облікова інформація систематизується в такій послідовності: первинні документи → реєстри аналітичного обліку (відомості) → журнали-ордери → головна книга → баланс. Такий порядок забезпечує достовірність та повноту відображення операцій з дебіторською заборгованістю, хоча потребує значних трудовитрат на ручну обробку документів.

Первинний облік дебіторської заборгованості у ПСП «Україна» здійснюється на підставі документів, що оформлюються відповідно до вимог чинного законодавства та галузевих стандартів. Система документообігу побудована таким чином, щоб забезпечити повноту та достовірність відображення операцій з розрахунків у бухгалтерському обліку.

При реалізації сільськогосподарської продукції покупцям використовуються такі документи:

- податкова накладна, що виписується на підставі договору поставки та товарно-транспортної накладної;

- товарно-транспортна накладна (форма № ТТН-1), яка оформляється на кожне відвантаження продукції та підписується представниками постачальника та перевізника;
- видаткова накладна (форма № ВН-1), що є підставою для списання продукції зі складу;
- рахунок-фактура, що виставляється покупцю для оплати продукції.

Систематизацію первинних документів з обліку дебіторської заборгованості у ПСП «Україна» наведено у таблиці 2.6.

Документи оформляються у трьох примірниках: один залишається у постачальника, другий передається перевізнику, третій – одержувачу продукції. Бухгалтерія підприємства щоденно здійснює звірку відвантаженої продукції з первинними документами та відображає операції в обліку.

При перерахуванні авансів постачальникам оформлюються платіжні доручення, які підписуються керівником та головним бухгалтером підприємства. Підставою для перерахування авансу є договір поставки з умовою передоплати або додаткова угода про внесення авансу.

Облік розрахунків з підзвітними особами ведеться на підставі авансових звітів, які подаються працівниками протягом трьох робочих днів після повернення з відрядження або закінчення строку дії виданих під звіт коштів. До авансового звіту додаються підтверджуючі документи: транспортні квитки, рахунки готелів, чеки про придбання товарів тощо.

При виникненні претензій до покупців (за недотримання умов договору, несвоєчасну оплату, порушення якості продукції тощо) оформляється претензія у письмовій формі з доданням документів, що підтверджують пред'явлені вимоги. Протермінована дебіторська заборгованість відображається в обліку окремо з позначкою строку прострочення.

Таблиця 2.6

Система первинних документів з обліку дебіторської заборгованості у ПСП «Україна»

№	Назва документа	Хто складає	Призначення
1	Договір купівлі-продажу (поставки)	Обидві сторони	Правова підстава виникнення заборгованості
2	Видаткова накладна (ф. М-20)	Комірник / зав. складу	Відпуск продукції покупцю
3	Товарно-транспортна накладна	Водій / експедитор	Підтвердження перевезення продукції
4	Рахунок-фактура	Бухгалтерія	Вимога оплати покупцю
5	Податкова накладна	Бухгалтерія	Підтвердження ПДВ-зобов'язання
6	Акт приймання зерна на елеваторі	Елеватор	Підтвердження здачі продукції
7	Виписка банку	Банк	Підтвердження надходження коштів
8	Платіжна інструкція покупця	Банк покупця	Ідентифікація платежу
9	Прибутковий касовий ордер (ф. КО-1)	Касир	Надходження готівки
10	Платіжна інструкція на аванс	Бухгалтер	Перерахування авансу постачальнику
11	Накладна на оприбуткування матеріалів	Комірник	Підтвердження постачання за авансом
12	Авансовий звіт (ф. АО)	Підзвітна особа	Звіт про витрати підзвітних сум
13	Претензійний лист	Юрисконсульт / бухгалтер	Вимога відшкодування від контрагента
14	Акт інвентаризації розрахунків	Комісія	Підтвердження стану заборгованості
15	Акт списання безнадійної заборгованості	Комісія / керівник	Підстава для списання безнадійних боргів

Джерело: сформовано автором на основі даних ПСП «Україна»

Документи з обліку дебіторської заборгованості зберігаються у бухгалтерії підприємства протягом установлених строків: первинні документи – 5 років, регістри бухгалтерського обліку – 10 років, річна фінансова звітність – постійно. Архівування документів здійснюється за хронологічним принципом з розподілом за видами операцій.

Синтетичний облік дебіторської заборгованості у ПСП «Україна» ведеться на рахунках класу 3 «Кошти, розрахунки та інші активи» Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

За балансовою класифікацією дебіторська заборгованість відображається у розділі II «Оборотні активи» балансу за статтями:

- «Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги» – рядок 1125;
- «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом» – рядок 1130;
- «Інша поточна дебіторська заборгованість» – рядок 1135;
- «Всього за розділом II» – підсумковий показник оборотних активів.

Синтетичний облік за субрахунками ведеться наступним чином: рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» використовується для обліку розрахунків з покупцями та замовниками за реалізовану сільськогосподарську продукцію, товари, виконані роботи та надані послуги. За дебетом рахунка відображається заборгованість покупців за відвантажену продукцію, за кредитом – надходження коштів, зарахування заборгованості у рахунок погашення зустрічної заборгованості, списання безнадійних боргів. Сальдо за рахунком – дебетове, що відображає заборгованість покупців на кінець періоду.

На підприємстві відкрито аналітичні рахунки до рахунка 36 за кожним покупцем (замовником) згідно з договорами. Аналітичний облік ведеться у відомості № 3.1 «Розрахунки з покупцями та замовниками», яка заповнюється на підставі даних виписок банку та первинних документів про відвантаження продукції. Відомість містить графи: найменування контрагента, сальдо на початок місяця, обороти за місяць (збільшення заборгованості – дебет рахунка 36, зменшення – кредит рахунка 36), сальдо на кінець місяця (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Господарські операції та кореспонденція рахунків з обліку
дебіторською заборгованості ПСП «Україна» за період з 1 по 10 жовтня
2025 р.**

№	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн
1	Відвантажено насіння соняшнику покупцю ТОВ «Промінь»	361	701	156 000
2	Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ при реалізації продукції	701	6432	26 000
3	Зареєстровано податкову накладну покупцю	6432	6412	26 000
4	Списано виробничу собівартість реалізованого насіння соняшнику	901	271	82 000
5	Надійшла попередня оплата від ТОВ «Вінницька птахофабрика» за майбутнє постачання озимої пшениці	311	681	240 000
6	Визнано податкові зобов'язання з ПДВ із суми отриманого авансу	6431	6432	40 000
7	Зареєстровано податкову накладну на суму отриманого авансу	6432	6412	40 000
8	Надійшла часткова оплата від ТОВ «ВAB Пром» за раніше відвантажену продукцію	311	361	90 000
9	Отримано часткову оплату від ТОВ «Промінь»	311	361	66 000
10	Створено резерв сумнівних боргів за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості	944	38	18 000
11	Списано безнадійну дебіторську заборгованість за рахунок сформованого резерву	38	361	6 500
12	Відвантажено озиму пшеницю ТОВ «Вінницька птахофабрика»	361	701	240 000
13	Списано собівартість реалізованої озимої пшениці	901	271	150 000
14	Проведено взаємозалік отриманого авансу з дебіторською заборгованістю покупця	681	361	240 000
15	Надані послуги автокрана фізичній особі Тодоров В.І.	361	703	3 000
16	Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ за наданими послугами	703	6432	500
17	Надійшли кошти від покупця, дебіторська заборгованість якого раніше визнавалася сумнівною	311	361	25 000
18	Зменшено резерв сумнівних боргів у зв'язку з погашенням дебіторської заборгованості	38	719	5 000

Джерело: сформовано автором на основі облікових даних

Рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» призначений для обліку розрахунків з дебіторами, які не відображаються на інших рахунках класу 3. У ПСП «Україна» на цьому рахунку обліковуються:

- розрахунки з підзвітними особами (субрахунок 372);
- розрахунки за претензіями (субрахунок 374);
- розрахунки за відшкодуванням матеріальних збитків (субрахунок 375);
- розрахунки з іншими дебіторами (субрахунок 377).

Аналітичний облік за рахунком 37 ведеться за кожним дебітором окремо у відомості № 3.2 «Розрахунки з різними дебіторами». Для обліку розрахунків з підзвітними особами використовується відомість № 1.2 «Розрахунки з підзвітними особами», яка відкривається на рік та містить дані про видані аванси, витрачені суми та невикористані залишки за кожним підзвітною особою.

Рахунок 38 «За виданими авансами» використовується для обліку авансів, виданих постачальникам та підрядникам за товари, роботи, послуги. На цьому рахунку обліковуються кошти, перераховані за договорами з авансовою формою розрахунків. Аналітичний облік ведеться за кожним постачальником у відомості № 3.3 «Розрахунки за виданими авансами».

Рахунок 64 «Розрахунки за податками та платежами» (субрахунок 641 «Розрахунки за податками») використовується для обліку розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість, податком на прибуток, іншими податками та зборами. Заборгованість бюджету перед підприємством у вигляді переплат відображається за дебетом субрахунка 641.

Журнально-ордерна форма обліку передбачає зведення даних аналітичного обліку до синтетичних показників шляхом підсумовування оборотів за відомостями та перенесення їх до журналів-ордерів. Журнал-ордер № 3 заповнюється на підставі даних відомостей № 3.1, 3.2, 3.3 та містить зведені дані про обороти за рахунками 36, 37, 38.

Контроль за правильністю ведення обліку дебіторської заборгованості здійснюється шляхом звірки даних синтетичного обліку (журналу-ордера № 3) з підсумковими даними аналітичних відомостей. Несходження показників свідчить про наявність помилок у реєстрації господарських операцій, які підлягають виправленню.

У ПСП «Україна» інвентаризація дебіторської заборгованості проводиться станом на 01.11 кожного року (перед основним періодом реалізації врожаю) та на 31.12 (перед складанням річної звітності). Додатково інвентаризація може проводитися за рішенням керівника при виникненні підстав для сумніву у реальності заборгованості конкретного дебітора.

2.3. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства

В умовах сучасного розвитку аграрного бізнесу ефективне управління оборотними активами є одним із ключових факторів забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. Важливе місце у структурі оборотного капіталу займає дебіторська заборгованість, яка відображає тимчасово відволічені з господарського обороту кошти підприємства та характеризує взаємовідносини з покупцями, замовниками й іншими контрагентами.

Аналіз дебіторської заборгованості дає змогу оцінити рівень її формування, структуру, динаміку, а також ефективність політики розрахунків із дебіторами. Надмірне зростання цього показника може негативно впливати на ліквідність і фінансову стабільність підприємства, тоді як його оптимальний рівень свідчить про збалансовану кредитну політику та належну платіжну дисципліну контрагентів.

Відповідно проаналізуємо склад та структуру оборотних активів ПСП «Україна» (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Склад та структура оборотних активів ПСП «Україна» на кінець року

Оборотні засоби	2023 р.		2024 р.		2025 р.		2025 р. до 2023 р., +/-	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Запаси	80873,9	96,7	89354,8	96,0	95327,8	93,7	14453,9	-2,9
у т.ч. готова продукція	59869,1	71,6	58887,7	63,3	64095,9	63,0	4226,8	-8,5
Дебіторська заборгованість: за продукцію, товари, роботи, послуги	1260,3	1,5	2013,1	2,2	2232,4	2,2	972,1	0,7
з розрахунками з бюджетом	215,4	0,3	226,7	0,2	3075,3	3,0	2859,9	2,8
Інша поточна дебіторська заборгованість	794,5	0,9	748,2	0,8	569,7	0,6	-224,8	-0,4
Гроші та їх еквіваленти	624,2	0,7	728,2	0,8	483,1	0,5	-141,1	-0,3
Усього оборотних засобів	83668,3	100,0	93071	100,0	101688,3	100,0	18020	0,0

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності

Так, в структурі оборотних засобів підприємства найбільша частка протягом усього досліджуваного періоду займають запаси, питома вага яких зменшилася з 96,7% у 2023 р. до 93,7% у 2025 р., що свідчить про певну диверсифікацію структури оборотних активів. Незважаючи на зниження частки, запаси залишаються ключовим елементом оборотного капіталу підприємства, що є характерним для аграрного виробництва.

У структурі запасів значну питому вагу займає готова продукція, однак її частка також має тенденцію до зменшення – з 71,6% у 2023 р. до 63,0% у 2025 р., що може свідчити про більш активну реалізацію продукції або зміну політики формування складських запасів.

Важливою складовою оборотних активів є дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи та послуги, яка демонструє зростання як в абсолютному, так і відносному вимірі: її частка збільшилася з 1,5% у 2023 р. до 2,2% у 2025 р. Це може свідчити про розширення обсягів реалізації

продукції з відстрочкою платежу або про певне уповільнення розрахунків із покупцями.

Суттєві зміни спостерігаються у дебіторській заборгованості за розрахунками з бюджетом: її частка зросла з 0,3% у 2023 р. до 3,0% у 2025 р. Таке різке зростання може бути пов'язане з переплатами податків, податковими зобов'язаннями або особливостями бюджетних розрахунків у звітному періоді. Інша поточна дебіторська заборгованість має тенденцію до зменшення – з 0,9% до 0,6%, що свідчить про поступове скорочення непрофільної заборгованості та певне покращення її структури.

На рис. 2.1 наведено динаміку дебіторської заборгованості ПСП «Україна». Дебіторська заборгованість за продукцію знизилась у 2024 р., але у 2025 р. зросла майже до рівня 2023 р., що свідчить про коливання розрахунків із покупцями. Значно зросла дебіторська заборгованість з бюджетом до 1651,0 тис. грн. у 2025 р., тоді як інша поточна дебіторська заборгованість поступово зменшується. Загалом спостерігається посилення податкових розрахунків і нестабільність комерційної дебіторської заборгованості.

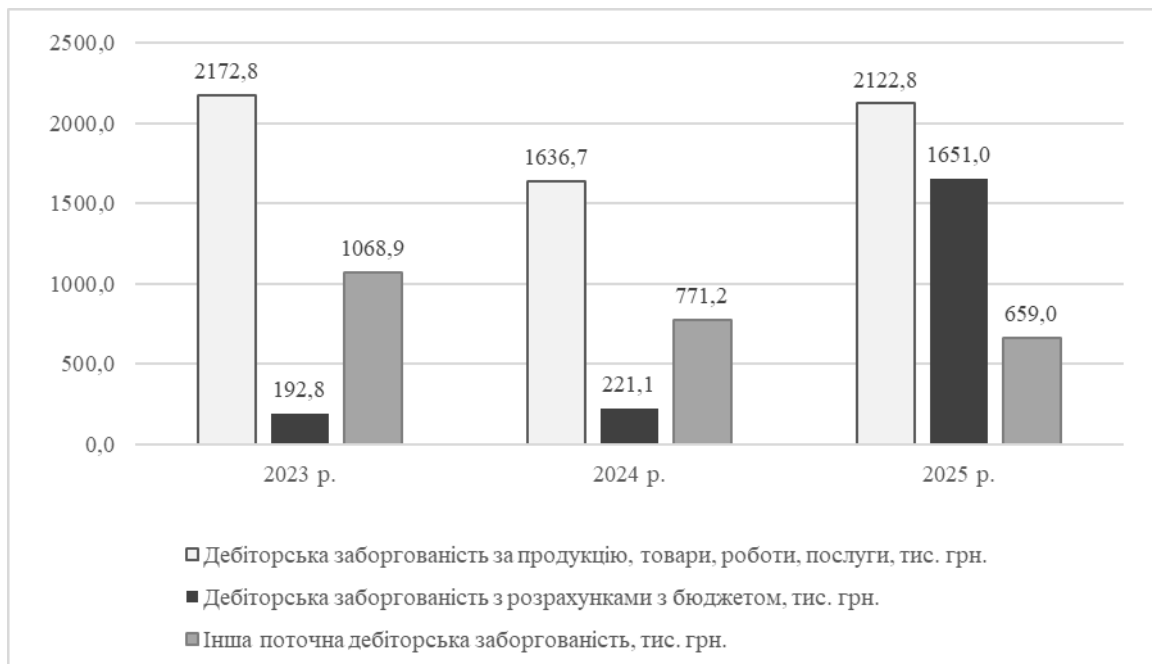

Рис. 2.1. Динаміка дебіторської заборгованості ПСП «Україна»

Джерело: побудовано автором

Оцінка дебіторської заборгованості ПСП «Україна» є важливою для аналізу фінансового стану підприємства. Вона відображає обсяг коштів, які підприємство очікує отримати від споживачів та контрагентів за надані послуги, але які на дату оцінки ще не надійшли, що безпосередньо впливає на ліквідність і платоспроможність підприємства.

Аналіз даних таблиці 2.9 свідчить, що дебіторська заборгованість за період 2023-2025 рр. збільшилась на 998,3 тис. грн., що вказує на загальне зростання обсягів коштів, відволічених у розрахунках із дебіторами. Водночас частка дебіторської заборгованості в оборотних активах у 2025 р. залишилася на рівні 2023 р. (4,6%), що свідчить про її стабільне місце у структурі оборотного капіталу. Частка у чистому доході від реалізації дещо знизилась (з 6,3% до 6,2%), що є позитивною тенденцією і може свідчити про покращення співвідношення між обсягами реалізації та дебіторською заборгованістю.

Таблиця 2.9

Оцінка дебіторської заборгованості ПСП «Україна»

Показники	Роки			2025 р. до 2023 р., +/-
	2023	2024	2025	
Середньорічна сума дебіторської заборгованості, тис. грн.	3434,5	2629,0	4432,7	998,3
Частка дебіторської заборгованості в оборотних активах, %	4,6	3,0	4,6	0,0
Частка дебіторської заборгованості в виручці від реалізації, %	6,3	3,9	6,2	-0,1
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	16	25,4	16,1	0,1
Період погашення дебіторської заборгованості, дні	23	14	22	-1,0
Темп росту дебіторської заборгованості, %	-	76,5	168,6	
Темп росту виручки від реалізації, %	-	121,6	107,1	

Джерело: розраховано автором на основі даних фінансових звітів

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості коливався протягом періоду: у 2024 р. спостерігалось його зростання до 25,4 разів, однак у 2025 р. він знизився до 16,1 раза, наблизившись до рівня 2023 р. Це свідчить про певне уповільнення погашення дебіторської заборгованості у 2025 р. порівняно з попереднім роком. Відповідно, період погашення заборгованості скоротився у 2024 р. до 14 днів, але у 2025 р. зріс до 22 днів, що підтверджує часткове погіршення розрахункової дисципліни.

Темпи зростання дебіторської заборгованості (168,6%) випереджають темпи зростання виручки (107,1%), що є певним негативним сигналом, оскільки вказує на більш швидке накопичення боргів порівняно з доходами. У цілому ситуація з дебіторською заборгованістю є нестабільною: попри відносно стабільну її частку в структурі активів і виручки, спостерігається уповільнення оборотності та випереджальне зростання заборгованості, що потребує посилення контролю за розрахунками з дебіторами.

Аналіз даних таблиці 2.10 свідчить, що структура дебіторської заборгованості ПСП «Україна» суттєво диференційована за строками погашення та має неоднорідні тенденції.

Заборгованість за товари, роботи і послуги у 2025 р. знизилась порівняно з 2023 р. на 2,3%, при цьому її переважна частка припадає на короткострокову заборгованість до 12 місяців, яка залишається домінуючою, хоча також простежується наявність незначної частки боргів зі строком 12–18 місяців та поява прострочення 18–36 місяців. Це свідчить про загалом контрольований характер комерційної дебіторської заборгованості, але з ознаками поступового накопичення довгострокових боргів.

Найбільш суттєві зміни характерні для дебіторської заборгованості з розрахунками з бюджетом, яка у 2025 р. зросла у 8,6 раза. При цьому основна її частина формується у межах до 12 місяців, що може свідчити про значні податкові переплати або затримки бюджетного відшкодування. З'являється

також незначна частка заборгованості зі строком 12–18 місяців, що підкреслює накопичення більш тривалих бюджетних розрахунків.

Таблиця 2.10

Динаміка дебіторської заборгованості ПСП «Україна»

Показники	Роки			2025 р. до 2023 р., %
	2023	2024	2025	
Дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги	2172,8	1636,7	2122,8	97,7
у т.ч. за строками непогашення до 12 місяців	2136,8	1636,7	2079,4	97,3
від 12 до 18 місяців	36,0	—	35,3	98,1
від 18 до 36 місяців	—	—	8,1	х
Дебіторська заборгованість з розрахунками з бюджетом	192,8	221,1	1651,0	у 8,6 рази
у т.ч. за строками непогашення до 12 місяців	192,8	221,1	1591,3	у 8,3 рази
від 12 до 18 місяців	—	—	59,7	х
від 18 до 36 місяців	—	—	—	х
Інша поточна дебіторська заборгованість	1068,9	771,2	659,0	61,7
у т.ч. за строками непогашення до 12 місяців	1050,6	757,8	642,2	61,1
від 12 до 18 місяців	18,3	13,4	14,3	78,1
від 18 до 36 місяців	—	—	2,5	х

Джерело: розраховано автором на основі даних фінансових звітів

Інша поточна дебіторська заборгованість має стійку тенденцію до скорочення до 61,7% від рівня 2023 р. і переважно є короткостроковою до 12 місяців, що свідчить про її поступове зменшення та покращення якості цієї складової оборотних активів. Водночас поява незначної частки довгострокових зобов'язань (18-36 місяців) потребує додаткового контролю.

У цілому структура дебіторської заборгованості характеризується домінуванням короткострокових зобов'язань, різким зростанням податкової складової та появою окремих довгострокових боргів, що актуалізує необхідність посилення контролю за строками її погашення.

РОЗДІЛ 3

ВПРОВАДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ У ПСП «УКРАЇНА»

3.1. Удосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві

У сучасних умовах господарювання ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від рівня організації бухгалтерського обліку розрахунків із покупцями та замовниками. Особливої актуальності ця проблема набуває в аграрному секторі, де виробничий цикл є тривалим, реалізація продукції має сезонний характер, а значна частина розрахунків здійснюється з відстрочкою платежу. За таких умов дебіторська заборгованість виступає одним із найбільш вагомих елементів оборотних активів підприємства та безпосередньо впливає на ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість господарства.

ПСП «Україна» є сучасним сільськогосподарським підприємством, основними напрямками діяльності якого є вирощування зернових та технічних культур. Аналіз організації бухгалтерського обліку показав, що облік дебіторської заборгованості здійснюється відповідно до вимог чинного законодавства України із застосуванням журнально-ордерної форми бухгалтерського обліку. Первинний облік ведеться на підставі договорів, видаткових накладних, товарно-транспортних накладних, рахунків-фактур, актів виконаних робіт, банківських виписок та інших первинних документів.

Разом із тим проведене дослідження дозволило встановити, що традиційна журнально-ордерна форма обліку вже не повною мірою відповідає сучасним вимогам цифрової економіки. Значний обсяг документів, необхідність багаторазового перенесення інформації між регістрами,

тривалість обробки інформації та недостатня оперативність контролю за станом дебіторської заборгованості знижують ефективність управління фінансовими ресурсами підприємства.

Саме тому одним із найважливіших напрямів підвищення ефективності обліку дебіторської заборгованості у ПСП «Україна» є його комплексна модернізація шляхом поєднання організаційних, методичних та інформаційних заходів.

Організаційне вдосконалення передбачає удосконалення системи документообігу, контролю та управління розрахунками з покупцями. Доцільно переглянути графік документообігу, скоротити терміни передачі первинних документів до бухгалтерії, встановити персональну відповідальність менеджерів за своєчасне оформлення документів, впровадити систему постійного моніторингу дебіторської заборгованості, визначити порядок щомісячного аналізу прострочених боргів.

Особливістю аграрних підприємств є значна кількість покупців зерна, соняшнику, кукурудзи, ріпаку, сої та іншої продукції, тому відсутність постійного контролю призводить до накопичення прострочених боргів.

З цієї метою доцільно затвердити внутрішній Регламент управління дебіторською заборгованістю, який визначатиме:

- порядок перевірки платоспроможності покупців;
- встановлення кредитних лімітів;
- терміни контролю розрахунків;
- порядок роботи з простроченою заборгованістю;
- процедуру претензійної роботи.

Другим напрямом удосконалення є вдосконалення методики бухгалтерського обліку. Перш за все доцільно деталізувати аналітичний облік за рахунком 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» (табл. 3.1).

Такий підхід значно спрощує проведення аналізу структури дебіторської заборгованості. Доцільно також вести аналітичний облік за такими ознаками:

- за кожним покупцем;
- за договором;
- за строками виникнення;
- за строками погашення;
- за видами продукції;
- за відповідальними менеджерами.

Таблиця 3.1

Пропоновані аналітичні рахунки до рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»

Субрахунок	Призначення
3611	Поточна дебіторська заборгованість за зернові культури
3612	Поточна дебіторська заборгованість за технічні культури
3613	Розрахунки за послуги
3614	Прострочена дебіторська заборгованість
3615	Сумнівна дебіторська заборгованість

Джерело: розроблено автором.

Це дозволить оперативно визначати боржників, строки прострочення та приймати управлінські рішення.

Сучасний ринок програмного забезпечення для автоматизації бухгалтерського обліку в Україні пропонує широкий спектр рішень, які різняться за функціональними можливостями, складністю впровадження, вартістю та орієнтацією на конкретні галузі та розміри підприємств. Для аграрних підприємств важливим критерієм вибору є наявність спеціалізованих модулів, що підтримують специфіку сільськогосподарського обліку: облік виробництва продукції рослинництва і тваринництва, облік насінневого фонду, нарахування амортизації сільськогосподарської техніки, облік земельних ресурсів тощо.

На вітчизняному ринку представлені такі основні програмні рішення: «М.Е.Дос» (переважно для документообігу і звітності); «Дебет+»; «MASTER: Бухгалтерія» виробництва компанії «Мастер-Інфо» та ін.

Порівняльний аналіз зазначених програмних продуктів для потреб ПСП «Україна» свідчить про те, що оптимальним вибором є програмний комплекс «MASTER: Бухгалтерія». Цей вибір обумовлений такими ключовими перевагами.

Насамперед, «MASTER: Бухгалтерія» є вітчизняним програмним продуктом, повністю адаптованим до вимог українського законодавства, Плану рахунків, НП(С)БО та МСФЗ. Розробник оперативно оновлює програму при зміні законодавства, що є критично важливим в умовах нестабільного нормативно-правового середовища України.

По-друге, програма містить спеціалізований модуль для сільськогосподарських підприємств, що підтримує: облік витрат виробництва рослинництва у розрізі культур, полів та статей витрат; облік незавершеного виробництва (витрати під урожай наступного року); оприбуткування сільськогосподарської продукції та розрахунок фактичної собівартості; облік насіннєвого фонду та видачі насіння на сівбу; облік земельних угідь і земельного банку; облік паливно-мастильних матеріалів у МТП та розподіл витрат за умовними еталонними гектарами.

По-третє, «MASTER: Бухгалтерія» містить повнофункціональний модуль обліку розрахунків із дебіторами і кредиторами, що є особливо важливим для цілей даного дослідження. Можливості цього модуля включають: ведення детального аналітичного обліку дебіторської заборгованості у розрізі кожного контрагента, кожного договору і кожного документа; автоматичне відстеження строків оплати і формування переліку прострочених платежів; формування «таблиці старіння» дебіторської заборгованості станом на будь-яку дату одним клацанням миші; автоматичне нарахування резерву сумнівних боргів за налаштованою методикою; розсилку клієнтам автоматичних нагадувань про наближення строків оплати

(при інтеграції з електронною поштою); формування актів звірки взаємних розрахунків з будь-яким контрагентом за будь-який період.

По-четверте, «MASTER: Бухгалтерія» підтримує журнально-ордерну форму обліку у повному обсязі, що є принципово важливим для ПСП «Україна»: перехід на нову програму не потребуватиме зміни методологічних засад обліку, а лише автоматизує їх виконання. Програма автоматично формує всі необхідні журнали-ордери, включаючи журнал-ордер № 11 (розрахунки з покупцями і замовниками), відомість № 3.1 і 3.2, а також Головну книгу і форми фінансової звітності (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Можливості програми MASTER: Бухгалтерія для автоматизації обліку дебіторської заборгованості

Функціональний модуль	Практичне використання
Договори	облік договорів із покупцями
Продажі	автоматичне оформлення реалізації продукції
Податковий облік	формування податкових накладних
Банк	автоматичне завантаження банківських виписок
Взаєморозрахунки	контроль дебіторської заборгованості
Звіти	формування аналітичних відомостей
Нагадування	контроль строків погашення
Електронний документообіг	обмін документами з контрагентами

Джерело: сформовано автором.

По-п'яте, «MASTER: Бухгалтерія» характеризується доступною вартістю і відносно простим впровадженням. Загальні витрати на придбання ліцензій (від 2 до 5 робочих місць) і навчання персоналу для підприємства розміру ПСП «Україна» становлять орієнтовно 15 000–25 000 грн, що є значно нижчим порівняно з впровадженням SAP. Строк окупності при цьому

не перевищує 4–6 місяців завдяки скороченню трудомісткості облікових робіт.

По-шосте, на відміну від деяких конкурентів, «MASTER: Бухгалтерія» пропонує україномовний інтерфейс і підтримку, що відповідає вимогам Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» і знижує бар'єр опанування програмою для персоналу.

Для ПСП «Україна» доцільно впровадити програмний комплекс MASTER: Бухгалтерія, який є сучасною українською ERP-системою та відповідає чинному законодавству України.

Отже, удосконалення обліку дебіторської заборгованості у ПСП «Україна» доцільно здійснювати за трьома взаємопов'язаними напрямками: організаційним, методичним та інформаційно-технологічним. Запропоновані заходи передбачають удосконалення документообігу, деталізацію аналітичного обліку, оптимізацію формування резерву сумнівних боргів, посилення внутрішнього контролю та перехід від журнально-ордерної форми обліку до автоматизованої системи MASTER: Бухгалтерія. Реалізація цих пропозицій забезпечить оперативне отримання достовірної інформації про стан розрахунків із покупцями, зменшення трудомісткості облікових робіт, скорочення кількості помилок, прискорення оборотності дебіторської заборгованості та підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства.

3.2. Впровадження внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості

У сучасних умовах господарювання ефективне управління дебіторською заборгованістю є одним із визначальних чинників забезпечення фінансової стійкості підприємства. Для сільськогосподарських підприємств проблема своєчасного погашення дебіторської заборгованості є особливо

актуальною, оскільки сезонний характер виробництва, значна тривалість виробничого циклу та поширена практика реалізації продукції з відстрочкою платежу призводять до тимчасового вилучення оборотних коштів із господарського обороту. Внаслідок цього зростає потреба у постійному контролі за станом розрахунків із покупцями, замовниками та іншими дебіторами.

Проведений аналіз організації бухгалтерського обліку в ПСП «Україна» засвідчив, що підприємство здійснює облік дебіторської заборгованості відповідно до вимог чинного законодавства України та НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Разом із тим система внутрішнього контролю за станом розрахунків має переважно поточний характер і не забезпечує комплексного оцінювання ризиків виникнення простроченої чи сумнівної заборгованості. Відсутність окремого підрозділу або відповідальних осіб з внутрішнього аудиту знижує ефективність контролю за своєчасністю погашення дебіторської заборгованості та якістю управлінських рішень.

Впровадження системи внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості у ПСП «Україна» обумовлено низкою об'єктивних факторів. По-перше, аналіз фінансово-господарської діяльності свідчить про значний обсяг дебіторської заборгованості, який станом на 31.12.2024 становить 3 847,5 тис. грн, що становить 28,4% від загальної суми оборотних активів. Такий високий питомий вага свідчить про критичну залежність фінансового стану підприємства від ефективності управління розрахунками з дебіторами. По-друге, наявність простроченої дебіторської заборгованості в сумі 423,6 тис. грн (11,0% від загальної суми) створює реальні загрози втрат від безнадійних боргів. По-третє, сезонний характер виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції обумовлює нерівномірність надходження коштів та потребує посиленого контролю у критичні періоди (сезон збирання врожаю).

З метою підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю доцільно впровадити систему внутрішнього аудиту. Її функціонування дозволить своєчасно виявляти порушення у процесі оформлення розрахункових операцій, оцінювати платоспроможність контрагентів, контролювати строки погашення дебіторської заборгованості та мінімізувати ризики втрати оборотного капіталу.

Створення ефективної системи внутрішнього аудиту у сільськогосподарському підприємстві середнього розміру, до якого належить ПСП «Україна», потребує врахування специфіки організаційної структури, обсягу господарських операцій, наявних ресурсів та сезонності виробництва. Ураховуючи обмеженість штатного розпису та необхідність забезпечення незалежності аудиторів, оптимальною формою організації внутрішнього аудиту є створення постійно діючої Комісії з внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості як колегіального органу, що функціонує без відриву працівників від основної роботи.

Обґрунтування складу Комісії базується на принципі забезпечення комплексного багатoproфільного підходу до аудиту дебіторської заборгованості, поєднання експертизи різних функціональних підрозділів та забезпечення необхідної незалежності. Головою Комісії пропонується призначити заступника директора. Підпорядкування Голови Комісії безпосередньо директору підприємства забезпечує належний рівень авторитету та можливість впливу на інші структурні підрозділи.

Секретарем Комісії пропонується призначити провідного бухгалтера з обліку розрахунків. Ця посада поєднує глибокі професійні знання в галузі бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості з практичним досвідом роботи з первинними документами та регістрами обліку. Секретар Комісії забезпечує методичне керівництво проведенням аудиторських процедур, підготовку робочих документів, систематизацію зібраних доказів та оформлення результатів аудиту. Важливою функцією Секретаря є

координація роботи Комісії з бухгалтерською службою, забезпечення доступу до облікової інформації та первинних документів.

Також до складу Комісії як члена пропонується включити бухгалтера з обліку основних засобів або іншого бухгалтера, не зайнятого безпосередньо обліком розрахунків. Залучення бухгалтера іншої ділянки обліку забезпечує додаткову верифікацію та знижує ризик упередженості при оцінці роботи колег. Це також дозволяє розподілити робоче навантаження та залучити додаткові професійні компетенції до роботи Комісії.

Такий склад забезпечить комплексний контроль як фінансових, так і господарських аспектів виникнення дебіторської заборгованості. Також рекомендується затвердити положення про Комісію з внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості у приватному сільськогосподарському підприємстві «Україна» (додаток Д).

Завдання внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості конкретизуються відповідно до етапів аудиторської перевірки та включають:

- перевірку правильності класифікації дебіторської заборгованості за категоріями та строками погашення;
- оцінку повноти та достовірності первинних документів, що підтверджують виникнення заборгованості;
- верифікацію арифметичних розрахунків у регістрах бухгалтерського обліку;
- аналіз дотримання строків позовної давності щодо кожного дебітора;
- оцінку ефективності проведення інвентаризацій та звірок розрахунків;
- перевірку обґрунтованості списання безнадійної заборгованості;
- аналіз відповідності облікової політики вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку;
- оцінку системи управління дебіторською заборгованістю та роботи з дебіторами.

Таблиця 3.3

**Загальний план внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості
ПСП «Україна»**

№	Розділ перевірки	Мета перевірки	Відповідальний член Комісії	Строки проведення	Джерела інформації
1	Оцінка ризиків і стану системи внутрішнього контролю	Виявити слабкі місця контрольного середовища щодо ДЗ	Голова	1–2 день	Облікова політика, регламенти, посадові інструкції
2	Аудит класифікації та складу ДЗ	Підтвердити правильність класифікації ДЗ у балансі	Заступник голови	3–4 день	Баланс, відомість 3.1, 3.2
3	Аудит первинної документації	Перевірити законність і повноту оформлення первинних документів	Секретар	5–7 день	Накладні, договори, ТТН
4	Аудит правильності відображення ДЗ на рахунках обліку	Перевірити кореспонденцію рахунків і суми	Заступник голови	8–9 день	Журнал-ордер № 11, відомості
5	Аудит виданих авансів (рах. 371)	Перевірити законність авансів і контроль їх погашення	Секретар	10 день	Відомість 3.2, договори, виписки банку
6	Процедура зовнішнього підтвердження ДЗ (підтвердження від дебіторів)	Підтвердити реальність залишків ДЗ	Голова	11–14 день	Акти звірок, листи дебіторів
7	Аудит резерву сумнівних боргів	Перевірити правомірність нарахування РСБ	Заступник голови	15–16 день	Рах. 38, акти інвентаризації, наказ про РСБ
8	Аудит списання безнадійних боргів	Перевірити законність списання і позабалансовий облік	Заступник голови	17 день	Акти списання, рах. 071
9	Аудит інвентаризації ДЗ	Перевірити повноту і якість інвентаризації	Секретар	18 день	Акт Інв-17, протокол комісії
10	Аналіз показників оборотності і якості ДЗ	Оцінити динаміку і тенденції ДЗ	Голова + секретар	19 день	Фін. звітність, аналітичні дані
11	Підготовка аудиторського звіту і рекомендацій	Оформлення результатів аудиту	Голова	20–22 день	Робочі документи

Джерело: розроблено автором.

Планування внутрішнього аудиту є критично важливим елементом системи забезпечення його ефективності. Річний план внутрішнього аудиту

дебіторської заборгованості розробляється з урахуванням сезонності виробництва, обсягів операцій, рівня ризиків та ресурсів Комісії. Особливістю сільськогосподарського підприємства є необхідність інтенсифікації аудиторських процедур у періоди реалізації продукції (сезон збирання врожаю) та підготовки річної звітності (табл. 3.3).

Під час здійснення господарської діяльності кожен власник підприємства повинен бути впевнений в правильному, постійному, нормативно-правовому обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами. В сучасних умовах господарювання цю впевненість в коректних діях обліковців є впровадження внутрішнього аудиту.

Метою внутрішнього аудиту розрахунків з дебіторами та кредиторами є встановлення об'єктивної інформації про суми зобов'язань, відображених у фінансовій звітності, складання думки про достовірність, законність, повноту та об'єктивність відображених у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності розрахунків.

Під час підготовки і планування перевірки аудитор визначає мету та основні завдання перевірки. Після чого необхідно скласти програму розрахунків відповідно до поставлених цілей. Програма перевірки повинна допомогти аудитору виявити існуючі порушення.

У таблиці 3.4 запропоновано порядок проведення та основні аудиторські процедури перевірки розрахунків із споживачами та постачальниками у ПСП «Україна».

Процедури по суті є основним змістом аудиторської перевірки дебіторської заборгованості. Вони спрямовані на безпосереднє підтвердження або спростування кожного твердження щодо правильності відображення дебіторської заборгованості у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності.

Першочерговою процедурою є звірка залишків дебіторської заборгованості, відображених у відповідних статтях Балансу ПСП «Україна», з даними Головної книги і аналітичних відомостей (відомості № 3.1 і 3.2). Ця

процедура підтверджує твердження «класифікація і подання» і виявляє технічні помилки при перенесенні даних із реєстрів до звітності.

Таблиця 3.4

**Порядок проведення внутрішнього аудиту розрахунків із
споживачами та постачальниками ПСП «Україна»**

Етап	Задачі аудиту	Процедури аудиторської перевірки
Підготовчий	Оцінка системи бухгалтерського обліку і контролю на підприємстві	Перегляд матеріалів попередніх перевірок, узгодження плану перевірки з керівниками підприємства, попереднє ознайомлення з фінансовою звітністю та статутом підприємства, складання плану аудиторської перевірки.
Перевірка	Перевірка відповідності бухгалтерського обліку діючому законодавству, з'ясування правильності відображення в аналітичних синтетичних і регістрах обліку інформації щодо дебіторської та кредиторської заборгованості.	Контроль наявності, якості та реєстрації укладених договорів; звірка залишків по розрахунках за даними Головної книги, синтетичного й аналітичного обліку; перевірка правильності створення і використання резерву сумнівних боргів.
		Контроль повноти й реальності відображення господарських операцій по безготівкових розрахунках у первинних документах; контроль правильності розрахунків у первинних документах.
		Контроль відповідності та своєчасності облікової реєстрації; перевірка безнадійної дебіторської та кредиторської заборгованості; перевірка забезпечення зобов'язань.
		Перевірка претензійної роботи та інші питання, що стосуються аудиту дебіторської заборгованості і зобов'язань.
Заключний	Складання на підставі результатів перевірки звіту внутрішнього аудитора і пояснювальної записки	Підведення підсумків аудиторської перевірки, систематизація робочих документів і записів, які були складені під час перевірки, розробка заходів та відповідних рекомендацій щодо усунення знайдених порушень, складання звіту внутрішнього аудиту і пояснювальної записки.

Джерело: розроблено автором

Перевірці підлягають: відповідність рядка 1040 Балансу різниці між сальдо рахунку 36 і сальдо рахунку 38; відповідність рядка 1125 сальдо

рахунку 371; відповідність рядка 1135 сальдо рахунку 641 у частині переплат до бюджету; відповідність рядка 1145 сумі сальдо рахунків 372, 373, 374, 375, 377. Будь-яке відхилення, що перевищує рівень суттєвості, підлягає обов'язковому розслідуванню і поясненню з боку головного бухгалтера.

Перевірка правильності нарахування резерву сумнівних боргів є найбільш відповідальною і складною процедурою з погляду застосування суджень. Комісія перевіряє: відповідність застосованого методу нарахування РСБ методу, закріпленому в обліковій політиці підприємства; наявність документарного обґрунтування для розрахунку суми РСБ (акт інвентаризації, наказ директора, аналіз платоспроможності дебіторів); правильність арифметики розрахунку – Комісія самостійно проводить незалежний розрахунок РСБ і порівнює його з сумою, нарахованою бухгалтерією; повноту охоплення сумнівних дебіторів при розрахунку РСБ (чи не пропущені окремі дебітори з ознаками сумнівності); правильність відображення в обліку нарахування, використання і відновлення РСБ. При виявленні розбіжності між розрахунком Комісії і розрахунком бухгалтерії вона оцінюється на суттєвість: якщо розбіжність перевищує рівень суттєвості, підготовляється коригувальне проведення.

Аудиторський звіт (висновок) є офіційним підсумковим документом внутрішнього аудиту, що подається директору підприємства. Структура звіту включає: вступну частину (мета, об'єкт, обсяг і строки аудиту, склад Комісії, застосовані стандарти і методи); результати аудиту за кожним розділом програми; зведений реєстр виявлених порушень; рекомендації щодо усунення порушень і вдосконалення системи обліку і контролю; загальний висновок щодо стану обліку дебіторської заборгованості. Аудиторський звіт підписується всіма членами Комісії і подається директору не пізніше ніж через 10 робочих днів після завершення перевірки (Додаток Е).

При формулюванні загального висновку Комісія визначає один із трьох варіантів: «без застережень» – якщо виявлені порушення не є суттєвими і не впливають на достовірність даних про дебіторську заборгованість у цілому;

«із застереженнями» – якщо виявлені суттєві порушення, що впливають на окремі статті або аспекти відображення ДЗ, але не спотворюють загальну картину; «несприятливий висновок» - якщо виявлені суттєві та всеохоплюючі порушення, що спотворюють дані про ДЗ в цілому.

Після подання аудиторського звіту директор ПСП «Україна» протягом 5 робочих днів видає наказ про заходи щодо усунення виявлених порушень, в якому призначаються відповідальні виконавці і встановлюються конкретні строки усунення кожного порушення.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження теоретичних, методичних і практичних аспектів обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості на прикладі ПСП «Україна». За результатами проведеного дослідження сформульовано наступні висновки та пропозиції:

1. Проведене дослідження теоретичних підходів до визначення економічної сутності дебіторської заборгованості засвідчило, що вона є одним із найважливіших елементів оборотних активів підприємства, який виникає внаслідок здійснення розрахунків із покупцями, замовниками, бюджетом, підзвітними особами та іншими дебіторами. Встановлено, що ефективне управління дебіторською заборгованістю забезпечує підтримання належного рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства, особливо в умовах функціонування аграрного сектору економіки, де виробничий цикл характеризується сезонністю, а значна частина реалізації продукції здійснюється на умовах відстрочення платежу.

2. Узагальнення наукових праць і нормативно-правового забезпечення дозволило встановити, що бухгалтерський облік дебіторської заборгованості регламентується Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», Планом рахунків бухгалтерського обліку та іншими нормативними документами. Разом із тим виявлено, що чинна нормативна база потребує подальшого вдосконалення в частині методики оцінки резерву сумнівних боргів, цифровізації облікових процесів та гармонізації із міжнародними стандартами фінансової звітності.

3. Дослідження методичних засад аудиту дебіторської заборгованості показало, що його основною метою є підтвердження достовірності інформації про розрахунки з дебіторами, оцінка ефективності внутрішнього контролю та своєчасне виявлення порушень, помилок і ризиків неповернення заборгованості. Обґрунтовано необхідність комплексного застосування процедур тестування системи внутрішнього контролю, аналітичних

процедур, документальної перевірки, інвентаризації та підтвердження залишків дебіторської заборгованості.

4. Аналіз виробничо-господарської діяльності ПСП «Україна» засвідчив, що підприємство має достатній ресурсний потенціал для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва. Протягом 2023-2025 років спостерігалось збільшення вартості активів, власного капіталу та оборотних засобів, а також підвищення рівня прибутковості діяльності. Водночас виявлено окремі негативні тенденції, пов'язані зі скороченням чисельності працівників, коливаннями ефективності використання виробничих ресурсів та необхідністю удосконалення системи управління оборотним капіталом.

5. Дослідження організації бухгалтерського обліку показало, що ПСП «Україна» веде облік із використанням журнально-ордерної форми, яка відповідає вимогам чинного законодавства та забезпечує належне документальне оформлення господарських операцій. Синтетичний облік дебіторської заборгованості здійснюється на рахунках класу 3, а аналітичний облік ведеться за кожним покупцем і договором. Разом із тим встановлено, що існуюча система обліку недостатньо забезпечує оперативний контроль за строками виникнення та погашення дебіторської заборгованості, що обумовлює необхідність її модернізації шляхом автоматизації.

6. Аналіз дебіторської заборгованості ПСП «Україна» показав, що її середньорічний обсяг у 2025 році збільшився на 998,3 тис. грн порівняно з 2023 роком. Незважаючи на те, що частка дебіторської заборгованості в оборотних активах залишилася стабільною (4,6 %), темпи її приросту (168,6 %) перевищували темпи зростання виручки (107,1 %), що свідчить про посилення ризику відволікання оборотних коштів із господарського обороту. Встановлено також уповільнення оборотності дебіторської заборгованості та появу окремих випадків довгострокової простроченої заборгованості, що потребує посилення контролю за розрахунковою дисципліною контрагентів.

7. У роботі запропоновано комплекс заходів щодо удосконалення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, які передбачають реалізацію трьох взаємопов'язаних напрямів: організаційного, методичного та інформаційно-технологічного. Зокрема, рекомендовано розробити внутрішній регламент управління дебіторською заборгованістю, деталізувати аналітичний облік за рахунком 36, удосконалити методику формування резерву сумнівних боргів, посилити контроль за строками погашення заборгованості та здійснювати її постійний моніторинг.

8. Одним із найважливіших напрямів удосконалення обліку запропоновано автоматизацію бухгалтерського обліку шляхом впровадження програмного комплексу «MASTER: Бухгалтерія». Використання зазначеної інформаційної системи дозволить автоматизувати первинний облік, формування бухгалтерських проведення, ведення аналітичного обліку за кожним дебітором, контроль термінів погашення заборгованості, формування фінансової, податкової та управлінської звітності, а також значно скоротити трудомісткість облікових робіт і кількість помилок. Очікуваний строк окупності витрат на впровадження програмного комплексу становить близько 4-6 місяців.

9. З метою підвищення ефективності внутрішнього контролю запропоновано впровадити у ПСП «Україна» систему внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості шляхом створення постійно діючої Комісії з внутрішнього аудиту у складі заступника директора, представників бухгалтерської служби та економічного відділу. Запропонована модель забезпечує незалежність контролю, комплексність перевірок та оптимальне використання кадрового потенціалу підприємства.

10. Для забезпечення належної організації внутрішнього аудиту розроблено проєкт Положення про Комісію з внутрішнього аудиту, план і програму проведення аудиторських перевірок, тест оцінки системи внутрішнього контролю, комплект робочих документів аудитора та форму аудиторського висновку. Запропонована методика передбачає здійснення

перевірок не рідше двох разів на рік, проведення інвентаризації дебіторської заборгованості, аналіз платоспроможності контрагентів, підтвердження залишків заборгованості, контроль формування резерву сумнівних боргів і підготовку рекомендацій щодо усунення виявлених порушень.

11. Практична реалізація запропонованих рекомендацій дозволить підвищити достовірність бухгалтерської інформації, прискорити оборотність дебіторської заборгованості, знизити ризик виникнення безнадійних боргів, покращити якість управлінських рішень, забезпечити більш ефективне використання оборотного капіталу та зміцнити фінансову стійкість ПСП «Україна».

Отже, впровадження запропонованих заходів дозволить ПСП «Україна» суттєво підвищити ефективність обліку та управління дебіторською заборгованістю, знизити ризики втрат від безнадійних боргів, оптимізувати використання оборотного капіталу та зміцнити фінансову стійкість підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипенко С. В. Житлово-комунальне господарство як об'єкт обліку. Необхідність та особливості обліку витрат та калькулювання собівартості в сфері ЖКГ. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 13-1. С. 136-139.
2. Бабак А.В. Теоретичні основи формування обліково-аналітичного забезпечення управління на підприємствах водопостачання та водовідведення. *Комунальне господарство міст*. 2015. Київ. Вип. 113. С. 12–29.
3. Багацька К.В. Класифікація комунальних підприємств як основа вибору політики їх фінансування. *Економіка та держава*. 2021. № 9. С. 74–79.
4. Багацька К.В. За крок від банкрутства: Чому більшість комунальних підприємств неефективні і збиткові і як це можна змінити. *Економічна правда*. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2020/10/20/666444/> (дата звернення: 11.07.2023).
5. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2003. № 12. С. 24-36.
6. Бондаренко О.С. Сучасні підходи до обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 18. С. 36-39.
7. Бондарчук Н.В., Тімашова А.М. Модель аналізу дебіторської заборгованості: основні показники. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 3. С. 170 – 177.
8. Бутинець Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир: Рута. 2005. 756 с.
9. Бутко Н.В., Погрібняк В.В. Організація обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством. *Молодий вчений*. 2020. №12(88). С. 110-114.

10. Бухгалтерський облік: навч. посібник / Т.В. Давидюк, О.В. Манойленко, Т.І. Ломаченко, А.В. Резніченко. Харків, Видавничий дім «Гельветика», 2016. 392 с.
11. Гангал Л. С. Основні проблеми та шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості. URL: <http://www.rusnauka.com/> (дата звернення: 19.07.2023).
12. Ганусич В. О., Гурська І. В. Облік дебіторської заборгованості: управлінський та організаційний аспекти. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. URL: http://www.visnykekon.uzhnu.edu.ua/images/pubs/47/1/47_73.pdf. (дата звернення: 19.07.2023 р.).
13. Георгієва А.І. Особливості дебіторської заборгованості підприємств житлово-комунального господарства України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 1. С. 158–161.
14. Герасимович А.М. Нові інструменти обліково аналітичного забезпечення управління сучасним підприємством. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 7. С. 13–16
15. Гнатенко Є. П., Лебедик А. М. Сучасні методики аналізу дебіторської заборгованості. *Молодий вчений*. 2016. № 11. С. 562 – 565.
16. Головчак Г.В., Струк Н.С. Обліково-аналітичне забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств України. *Вісник НУ «Львівська Політехніка» «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*. 2017. Вип. 862. С. 82–93.
17. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарії: практ. Посіб. Київ: Лібра, 2001. 670 с.
18. Головчак Г.В. Обліково-аналітичне забезпечення державного регулювання. *Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства: матеріали II міжн. наук.-практ. конф. 24–25 жовтня, 2014*. Львів. С. 50–52.

19. Горбачова О. М. Облік та аналіз дебіторської заборгованості: проблеми та шляхи їх вирішення. *Бухгалтерія*. 2016. № 1. URL: <http://www.pbuv.gov.ua> (дата звернення: 19.07.2023).

20. Грабовський І.С., Чепурко О.В. Механізм управління заборгованістю на підприємствах теплопостачання. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 4(15). С. 475-479.

21. Гринчук А. Л. Особливості обліку дебіторської заборгованості на підприємстві. *Управління розвитком*. 2013. № 3. С. 54-55.

22. Гуменюк М. М., Дарабан Н. Р. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 1135 – 1139.

23. Дідур С., Глухова В., Кравченко Х. Аналіз та оцінка прозорості діяльності комунальних підприємств в умовах децентралізації. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/212> (дата звернення: 10.07.2023 р.).

24. Димченко О.В. Сільське господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: монографія; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків: ХНАМГ, 2009. 356 с.

25. Джога Р.Т. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2006. 483 с.

26. Іванілов О.С., Смачило В.В., Дубровська Є.В. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. №1. С. 156-163

27. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом М-ва фінансів України від 10.08.2021 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0893-99#n4> (дата звернення: 10.07.2023 р.).

28. Жулин О. В., Зеленюк-Джунь Л. В. Управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств і перспективи їх розвитку.

Бізнес-інформ. 2020. № 7. URL: http://www.business-inform.net/export_pdf/businessinform-2020-7_0-pages-174_180.pdf (дата звернення: 11.07.2023).

29. Загірняк Д. М., Глухова В. І., Кравченко Х. В. Діяльність сільськогосподарських підприємств і їх фінансове забезпечення в умовах децентралізації. *Ефективна економіка*. 2021. №1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8528> (дата звернення: 11.07.2023).

30. Закревська О.Ю. Організація бухгалтерського обліку поточної дебіторської заборгованості підприємства торгівлі. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 20. С. 103–106.

31. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капітали, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291/Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення 19.04. 2026).

32. Канєва Т.Б. Бухгалтерський облік в комунальних установах: [Навчальний посібник]. Київ: Книга, 2009.180 с.

33. Килимник І. І. Практичні проблеми в галузі сільського господарства та шляхи їх вирішення. *Open Journal System*. 2015. №1. С. 48–50.

34. Кобилянська О. І. Фінансовий облік: підручник. Київ: Знання, 2019. 473 с.

35. Котляр М.Л. Управління дебіторською заборгованістю як важливий чинник підвищення фінансової стійкості підприємств. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка»*. 2004. №70. С. 47–49

36. Коцюрба О. Ю. Інструменти фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2017. №31. С. 265–272.

37. Кручак Л В. Методика аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Науковий вісник Міжнародного*

гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 22. С. 161 – 165.

38. Ліневич К.Ю. Сутність, значення та класифікація дебіторської та кредиторської заборгованостей. *«Студентські наукові читання: 2021» - Матеріали конференції першого туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт Поліського національного університету, 23 листопада 2021*. Житомир: Поліський національний університет. 2021. С. 48-50.

39. Линник О. І. Резерв сумнівних боргів: особливості створення та відображення у бухгалтерському обліку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Випуск 8. С. 1182-1186.

40. Лищенко О.Г., Бескота Г.М. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Держава і регіони*. 2009. №1. С. 114–117

41. Матицина Н. О. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 12. С. 38-42.

42. Міжнародний стандарт фінансової звітності 10 «Консолідована фінансова звітність»: Постанова Ради з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку / Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_065#n2#Text (дата звернення 20.03. 2026).

43. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності»: Постанова Ради з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку / Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (дата звернення 20.03. 2026).

44. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.03.2026 р.).

45. Мулик Т. О. В. Аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості в системі управління підприємства. *Агросвіт*. 2022. № 9 – 10. С. 69 – 79.

46. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 03.11.2020 р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 21.09.2023 р.).

47. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене наказом МФУ 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>. (дата звернення 10.08.2023 р.)

48. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. №318 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>. (дата звернення 05.09.2019 р.).

49. Неживенко А. П. Методика обліку дебіторської заборгованості і основні напрямки її вдосконалення. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки*. 2013. № 7. С. 165-170.

50. Новицька Н. В. Теоретичні аспекти понять «дебіторська заборгованість» і «кредиторська заборгованість». *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 2. С. 286 – 290.

51. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі: монографія. Н. С. Акімова, О. В. Топоркова, Т. О. Євлаш, О. О. Говоруха. Харків: ХДУХТ, 2016. 293 с.

52. Паянок Т., Савченко А. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за допомогою економіко-математичних методів. *Науковий вісник*. 2017. № 3. С. 27-32.

53. Податковий кодекс України : станом від 15.05.2021 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. К. Парлам. вид-во, 2021. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 21.09.2023 р.).

54. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. №879. Законодавство України: база даних. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14> (дата звернення: 12.03.2026).

55. Полуянов В. П. Аспекти управління дебіторською заборгованістю підприємств аграрної галузі України в сучасних умовах. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/52193/27-Poluyanov.pdf?sequence=1> (дата звернення 20.07.2023 р.)

56. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 22.04.1993р., №3126-XII /Верховна Рада України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T312500.html (дата звернення 17.03.2026).

57. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996–XIV/ Верховна Рада України. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення 17.03.2026).

58. Ракул Л.С. Актуальні питання щодо організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками. *Наукові записки*. 2012. Вип.12. Ч. 1. С. 140-144.

59. Рибалко О. М. Деякі аспекти управління дебіторською заборгованістю. *Економічні науки*. 2010. № 9/8 С. 164–167.

60. Ружинська Н.О. Аналіз стану підприємств сільського господарства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 1(18). С. 190-196.

61. Саранюк А. Управління дебіторською заборгованістю сільськогосподарських підприємств. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/3263/1/%d0%a1%d0%b0%d1%80%d0%b0%d0%bd%d1%8e%d0%ba%20%d0%90..pdf> (дата звернення 10.08.2023 р.)

62. Сарапіна О.А., Стефанович Н.Я., Пінчук Т.А., Шрам Т.В. Аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств та їх класифікація. *Вісник ХНТУ*. 2023. №2(85). С. 228-234.

63. Сидоренко О.О. Визнання, класифікація та окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості у суб'єктів господарювання. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 32. С. 449–456.

64. Соколенко Л.Ф. Бухгалтерський облік керуючих компаній сфери сільського господарства в умовах цифровізації: монографія. Суми: Університетська книга, 2020. 404 с.

65. Строкань Т.М. Нові підходи у формуванні тарифної політики в житлово- комунальному господарстві *Коммунальное хозяйство города*. 2002. Вип. 37. С. 38–42.

66. Томчук О. Ф. Аналіз дебіторської заборгованості: існуючі проблеми та шляхи їх вирішення. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених, ВНАУ*, 8 грудня 2016 року. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua> (дата звернення 10.08.2023 р.)

67. Хомин П., Носко Т., Колтуцька А., Римлянська В. Теоретичні аспекти обліку і аналізу дебіторської заборгованості підприємства. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2021. Вип. 2 (25). С. 413- 420.

68. Хохлов М.П., Корнієнко О.С. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. *Економіка в суспільстві*. № 10. 2017. С. 402 – 407.

69. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ: Знання, 2006. 439 с.

70. Шматковська Т.О., Колодій С.В. Розрахунки з покупцями і замовниками як фінансовий актив підприємства: економічна сутність, визначення та підходи до класифікації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 8. С. 111–116.

71. Ягмур К. А. Принципи побудови облікової політики підприємства
URL: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2009/Economics/46816.doc.htm
(Дата звернення: 20.09.2021 р.)

72. Якімова Л.П., Мацкуляк К.І. Аналітичне забезпечення управління розрахунками з контрагентами в контексті забезпечення платоспроможності підприємства. *Проблеми економіки*. 2018. № 2(36). С. 396-402.

73. Якімова Л.П. Карєлова О.В. Формування обліково-аналітичної інформації аграрного підприємства щодо дебіторської і кредиторської заборгованості в контексті забезпечення ділової комунікації. *Інноваційна економіка*. 2019. Вип.5-6. С. 144-149.

ДОДАТКИ